

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

K.B. Holwerda, Arnhem

Van Schelfzee tot Sinai (3)

Ex. 17, Rafidim en Amalek

Bij de beschrijving van Israëls tocht worden niet alle pleisterplaatsen met name genoemd. Alleen maar die, waar sprekende hoogten en diepten te melden zijn, en ook nog vaak beide tegelijk. Zo past deze wijze van beschrijving in de tendens van het boek: de onmogelijke verlossingen van de HERE, als daar wat mensen betreft geen kijk op is.

In tegenstelling met plekken die aan de actuele gebeurtenis hun naam (her)ontlenen, zoals Mara en zo meteen Massa-en-Meriba, is Rafidim wel een vaste pleisterplaats geweest waar Israël kennelijk op gerekend had.

In het zicht van de haven...

Merkwaardig is dat ze zich daar legeren en dat er geen water is. Er wordt niet gezegd waarom dat er niet was. Het meest waarschijnlijk is, dat de Amalekieten de bronnen daar bezet hielden. De oase daar hoorde tot hun vaste steunpunten in de woestijn. En deze bezetting was een afdoende manier om het in hun ogen grote Israël, de concurrent, op de knieën te krijgen!

Israël kan deze tegenslag niet aan. Dat gebeurt vaker als we op een succes gerekend hadden. Zo ontvlamt een rechtsstrijd met Mozes, aan wie gebrek aan leiderschapaciteiten voor deze tocht wordt verweten (vgl. 1 Sam. 30:6). Net als in 16:8 verwijst Mozes hen naar de echte Expeditieleider. Heel plastisch de woede van de mensen vertolkt in slot vs. 3: rebellie tegen de hele onderneming. Vanwege de veronderstelde opzet, hen eraan te wágen! Het verwijt zoals het letterlijk geklonken zal hebben.

Mozes komt werkelijk ernstig in het nauw. Hij roept tot God, want standrechtelijke executie staat hem te wachten. De HERE lost deze uitdaging (jegens Hem) plus rechtsstrijd (tegen Mozes) op op een wijze die het onmiskenbaar maakt dat verlossingen *alleen van Hem* te wachten zijn. Mozes moet vóór het volk uit gaan, enkele oudsten als getuigen bij hem, en ook de staf waarmee hij Gods vonnis heeft gewezen sinds de

eerste plaag. Dus geen magisch voorwerp of iets dergelijks, maar de 'geleider' voor Gods spreken. Merkwaardig vs. 6: moeten we denken aan een rots of klip in de richting-Horeb, en was Horeb vandaar (dus) te zien? Hoe dit zij: God zal daar als Heerser klaarstaan om Israël levenswater te geven. De tegenstelling met Zijn machtig doden van het Nijlwater springt in het oog. Op die manier wordt een bron voor het volk ontsloten, omdat God 'er op staat'! Het gebeuren komt later in het Evangelie steeds terug, o.m. via het Loofhutenfeest in Joh. 7:37-39 (net zoals het manna, brood des levens in Joh. 6! Zie voor beide ook 1 Cor. 10:3 en 4 en de waarschuwing van vs. 5!). Is wat Christus in Joh. 7 doet niet vervulling van Ex. 17 in de 'meriba' tegen Hem?

Vergeten bevrijding

noemt Ps. 78:14 nw. ber. Wie dit leest kan zich niet voorstellen dat mensen die kortgeleden Gods verlossing zo aan den lijve gevoeld hadden, hier al weer zó ver weg zijn! Is de HERE in ons midden of niet!, – dat is toch geen kinderachtige taal in dit verband. Des te groter de majestatiele genade van God. Die dit volk grootmoedig ontvangt daar bij die rots, om hun dan nog maar eens met het drinkwater in te geven, dat Hij nog steeds dezelfde, aanwezige Levengever is als in de diepste bedreiging van Egypte. Massa-en-Meriba, – om nooit te vergeten.

Amalek slaat terug

Toen hun slimme opzet niet lukte, besloten de Amalekieten het uit te vechten. Israël was wel groot, maar met alles wat ze bij zich hadden, slecht manoeuvreerbaar. Merkwaardig: hier géén paniek, maar resoluut optreden van Mozes, die Jozua beveelt, maatregelen te nemen voor een heuse veldslag. Er is echter ook geen sprake van raadplegen van Jahwè! Wèl is Mozes van plan de strijd te ondersteunen met de staf Gods. Maar kan men middelen die

God te gebruiken geeft, bezigen zonder zich echt afhankelijk te stellen van Hem?

HERE, leer ons bidden.

Weldra blijkt, dat de slag tegen Amalek alleen goed af zal lopen als de handen van Mozes – met daarin de staf van God – naar de hemel blijven wijzen. Het lijkt toverij, maar het is gebed. Een les in bidden. Had Mozes gedacht dat met eigen middelen en kracht het conflict met Amalek beslecht kon worden (Israël had genoeg strijdbare mannen!), – dan blijkt nu dat ook déze verlossing alleen verleend wordt door Jahwè. Het is waar: Jozua en zijn mannen

33e jaargang - nr. 16.
4 augustus 1989

In dit nummer

- 277 K.B. Holwerda
Van Schelfzee tot Sinai (3)
- 279 H. de Jong
Waren afscheiding en
doleantie kerkpolitiek van
aard?
- 281 H. Algra
Jaarboek 1989
- 282 W.G. Rietkerk
Is er een derde weg? (3)
- 284 D.W.L. Milo
Een vergeten reformator
- 286 D. Holwerda
Elkander onderdanig (1)
- 289 F.P. Vink
Dingen van VADER aan
VADER laten... (1)

Opbouw

Veertiendaagse uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Redactie

Drs. H. Algra
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs. P.J. van Kampen
Mr.dr. J. Meulink
D.W.L. Milo
Ds. K. Muller
Ds. E.R. Postma
J.F. van der Wal

Adres van de redactie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Tel. 05130-20476

Alle kopij dient uiterlijk dinsdags, in de week voorafgaande aan de week waarin Opbouw zal verschijnen, bij de redactie binnen te zijn.

Kerknieuws/Uit breder kring

M.J.F. van der Wal,
Brugakker 60-17,
3704 RA Zeist.
Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadministratie

Administratie Opbouw
A.J. van Veelen-Vis
Postbus 258,
3740 AG Baarn.
Tel. 02154-23546.
Gironummer 404945 t.n.v. Geref.
Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging

Aanmelding door overschrijving van min. f 25,- contributie op bovenstaand gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementenprijs

f 55,- per jaar of f 30,- per half jaar.
Voor studenten f 44,- per jaar.
Buitenland f 79,- per jaar of f 99,- per luchtpost. Bij vooruitbetaling te voldoen.

Advertenties

Tarief: 50 ct. per mm. Advertenties inzenden tot woensdag 8.30 uur, anderhalve week vóór verschijningsdatum. Familieberichten uiterlijk vrijdagmorgen, in de week voor verschijning. Advertenties en familieberichten rechtstreeks naar Nedag.

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.
postbus 208, 3770 AE Barneveld, tel. 03420-13080. Fax 92619.

Druk

"Steenbergen", Zeist.

overwinnen Amalek. Maar alleen nadat Mozes en zijn helpers hebben geleerd de aktie te dragen met gebed. Vgl. Saul 1 Sam 10:8, 13: 9 vv. 'De HERE is mijn banier' – de banier is een soort vaandel dat dienst doet voor mobilisatie tot de strijd. Tekennende naam voor het altaar dat Mozes bij deze gelegenheid opricht. Ook wel een erkenning dat in geval van strijd Israël niet zonder Jahwè kan, en wel als Héér van de strijd. 'Oorlogen des HEREN' is niet een mooie naam voor menselijke conflicten waar Gods volk de HERE goed bij gebruiken kan. Integendeel! Mozes' woord over 'de hand op (of aan?) de troon des HEREN' wijst in dezelfde richting. Is het typerend voor het beeld van de vazal die geleerd heeft zijn Koning het initiatief te laten en zichzelf volgelinge te belijden?

Amalek

Veel vragen roept altijd weer vs. 14 op. De gedachtenis blijkt letterlijk een herinnering te zijn, dat Jahwè voornemens is (zelfs) de heugenis aan Amalek onder de hemel uit te wissen. Dat is toch zoiets als het laatste oordeel. Is dat niet erg zwaar voor een woestijnstam die passende maatregelen nam om zichzelf, zijn gebied en zijn bronnen te verdedigen tegen wat een geducht en groot volk voor hen moet zijn geweest? Is wat we in vss. 14 en 16 vinden het strenge voornemen van God, dat Hij nog een rekening (definitief) te vereffenen heeft met Amalek? Het gebeurt dan wel eerst onder Saul, 1 Sam 15, maar roeit God dan 'zo-maar' een woestijnstam uit?

Alle vragen zijn niet te beantwoorden. Opgemerkt is dat Amalek als stam onder Ezau valt (Gen 36:12), dus heel in de verte aan Israël verwant. Zonder twijfel is het te begrijpen dat zij een kans wagen tegen dat grote volk dat uit Egypte is getrokken, en dat voor hen een begeerlijke buit moet hebben geleden. Maar het kan ook hun niet zijn ontgaan dat het geheim van dit grote Israël gelegen is in de Naam van hun God (vgl. ook 15:15). Het kan voor Amalek geen geheim zijn geweest dat de grootmacht Egypte was vernederd door de Gód van Israël omwille van Zijn oogappel. Hun devies had *vanwege Hem* moeten zijn: handen af! Als ze zich toch aan Israël vergripen, worden ze als voorbeeld gesteld voor degenen die de Naam van Jahwè negeren. Israël mocht en moest leren 'dat Zijn naam ons leven doet' (Ps 135:2 nw. ber.), Amalek is het afschuwelijk voorbeeld dat wie die naam negeert, het leven verspeelt!

H. de Jong, Amsterdam

Waren afscheiding en doleantie kerkpolitiek van aard?

Boos

Ir. J. van der Graaf, de volijverige sekretaris van de Gereformeerde Bond in de Nederlandse Hervormde Kerk, is boos. Boos op de kerken van de scheiding die de zo goedkoop meeleven met de moeite die de Bond heeft om in de Hervormde Kerk te blijven. Moeite: vanwege het anti-tucht besluit ten aanzien van de homofiele broeders en zusters, vanwege de loochening van de opstanding door professor Van Gennep en vanwege de affaire-dr. Balke die geen kerkelijke hoogleraar in Groningen mag worden. Het hindert Van der Graaf dat hij vanuit de gescheiden kerken voortdurend krijgt voorgerekend dat het nu toch eindelijk wel eens tijd wordt om het zinkende schip van de Hervormde Kerk te verlaten. Hij is het zat; het woord 'doleantie' dat een van zijn medestanders in een onbewaakt ogenblik van opwinding in de mond genomen heeft, kan hij niet meer horen. Men wordt haast gedwongen om met deze uithaal naar geestverwanten de psychologische kant op te gaan. Moet iedereen immers niet toegeven dat hij zich het scherpst pleegt te verzetten tegen waarheid die ongelogen komt? Met andere woorden, zou het kunnen zijn dat Van der Graaf daarom zo fel van zich afslaat omdat hij nu ook zelf de onhoudbaarheid van het Gereformeerde Bond standpunt inziet? Hoe dat ook zij, behalve dat mijnheer Van der Graaf boos is, argumenteert hij ook. Wat is zijn verweer tegen de oproep tot afscheiding of doleantie? We laten hem nu zelf via de aanhaling in het Nederlands Dagblad van zijn artikel in 'De Waarheidsvriend' aan het woord: „In alle toonaarden horen wij de roep om afscheiding, maar niemand zegt: kom over tot ons. Integendeel, hoe zou het kunnen. Al degenen die om afscheiding roepen, kunnen ook niet samen kerk zijn”.

Luthers blinde paard

Hoe sterk is dit argument eigenlijk? Wel, er blijkt in ieder geval uit dat onze hervormde broeder van afscheiding en doleantie niet veel begrepen heeft. Want het is toch echt niet zo dat de vaders van de scheiding in de vorige eeuw eerst om zich heen hebben gekeken of ze ook een gespreid bedje zouden vinden in geval zij het ouderlijk huis van hun kerk zouden moeten verlaten. Dat hield hen in de verste verte niet bezig. Het is zelfs niet zo dat zij hun daad van afscheiding of doleantie hebben gezien en aanbevolen als

een oplossing voor de kerkelijke nood. Je hoort mensen zoiets wel eens zeggen als zij het moeilijk hebben in hun kerk: uittreden is ook geen oplossing. Ik denk dat dat waar is. Als je er een oplossing mee zoekt, kun je het beter niet doen. De kerk waarin men groot geworden was verlaten, dat is voor onze ouders en voorouders niet een oplossing, maar een daad van gehoorzaamheid aan God geweest, een gewetensbeslissing waarvan zij de consequenties nadrukkelijk aan Hem overlieten. Hoe vaak heb ik niet gehoord of gelezen dat ze daarbij naar Luther verwezen, die zichzelf vergeleken had bij een blind paard? Misschien zou Van der Graaf nog eens in de leer kunnen gaan bij dat blinde paard van Luther.

Was Kuyper zo berekenend?

Want wat hij nu doet is eigenlijk dit dat hij bij uittreding uit de Hervormde Kerk voorstelt als een kerkpolitieke manoeuvre. Vreemd genoeg, want in zijn kringen is het altijd weer Abraham Kuyper die daarvan beticht wordt. Die zou zo heel anders te werk zijn gegaan dan de grote Luther: ongeestelijk, vleeselijk en politiek-berekenend. En het is waar, zo lang Kuyper in de Hervormde Kerk verkeerde, stapte hij daar allerminst als een blind paard rond. Kuyper was een strateeg die zijn kerkelijke tegenspelers lik op stuk gaf. Hij en dr. Vos hier in Amsterdam waren aan elkaar gewaagd. Maar eigenaardig, toen Kuyper buiten de Hervormde Kerk was komen te staan, toen bleek toch niet dat hij zijn plaatsje al besproken had in de afgescheiden kerken. Zover strekten zijn berekeningen zich blijkbaar niet uit. De onderhandelingen over een mogelijk samengaan van afscheiding en doleantie kwamen pas naderhand op gang. Terecht natuurlijk. Wie zich afscheidt kijkt niet naar andere kerken, die heeft de blik enkel gericht op de kerk die hij verlaat en die stelt de vraag: hoe zal mijn kerk hierop reageren? Trekt zij er zich iets van aan? Komt ze tot zichzelf? Er zit dan ook in een afscheiding altijd een belofte opgesloten: we keren terug als de oorzaak, de aanstoot weggenomen is. De oprechtheid vergt dat dat tenminste enige tijd wordt afgewacht.

Duidelijkheid vereist

Wie zou het derhalve de Gereformeerde Bond kunnen kwalijk nemen wanneer zij na uittreding eerst enige tijd op zichzelf zou blijven? Nie-

mand. Zij zou veeleer verdenking van kerkpolitiek op zich laden wanneer ze zo één-twee-drie al wist met wie ze verder wil optrekken. Maar Van der Graaf vindt zo'n afscheiding à la het blinde paard een gruwelijk vooruitzicht. „Het betekent gewoon een nieuwe *scheur* in kerkelijk Nederland, met alle gezinsontwrichtende gevolgen van dien”. Wederom valt uit deze woorden de weerzin tegen de afscheidingen van vroeger tijd op te maken. Alles lijkt beter dan dat. „Dan toch maar lijden aan de kerk!”. Laat ik duidelijk zeggen dat ik mij goed kan voorstellen dat ir. Van der Graaf zich weinig aange trokken voelt door het voorbeeld van de kerken der scheiding. Als daar nog een oproep vanuit gaat dan toch deze: maak u vrij en doe het beter dan wij. Maar van de andere kant zeg ik dat het tot onze maatschappelijke verplichtingen behoort dat wij onszelf naar anderen toe duidelijk maken en dat hervormde christenen daar kerkelijk in te kort schieten. Ik verwacht van hen geen oplossing, zoals ik al aangaf, maar wel duidelijkheid.

Geloof/ongeloof of fatsoen/onfatsoen

Maar dan toch liever niet naar aanleiding van dat malle anti-tucht besluit betreffende onze homofiele broeders en zusters, als ik dat nog even mag zeggen. Want wat is dat voor vreemds dat een groep van mensen kategorisch boven (of onder!) de tucht wordt gesteld. Kerkelijke tucht is toch altijd persoonlijk? Tucht of geen tucht over de homofiele broeder of zuster? Het hangt er maar helemaal vanaf hoe die broeder of zuster met die homofilie omgaat. Als een homofiele man of vrouw de vrijheid die hij of zij zichzelf in geweten toestaat tot norm verheft en daarvoor algemene erkenning afdwingt, zo zeer zelfs dat hij de gemeente waarvan hij deel uitmaakt op het spel zet, dan verdient hij wel degelijk kerkelijke straf. Terwijl ik van de andere kant iemand die uit bestaansnood naar het hulpmiddel van een homofiel samenleven grijpt, niet met de kerkelijke tucht zou durven achtervolgen. Ik zou het niet goedkeuren, ik zou zo iemand vragen zelf alleen daarvoor de verantwoordelijkheid te willen dragen. Daarom zou ik veel gelukkiger zijn geweest met dat oorspronkelijke rapport ter hervormde synode dat aandrang op grote voorzichtigheid met tucht over homofielen. Bovendien, tucht of geen tucht over homofielen dreigt nu te worden

voorgesteld als een kwestie van geloof of ongeloof van de kerk, maar als je het mij vraagt leeft het samenwonen van homoseksuelen onder de mensen meer als een zaak van fatsoen of onfatsoen. Niet een gelovige maar een 'nette' kerk weert homoseksuelen, als we niet oppassen. Ik zou er dan ook zeer ongelukkig mee zijn als de eenheid in de Nederlandse Hervormde Kerk daarop brak.

Het centrale

Nee, als ik vind dat de positie van de christen in de Hervormde Kerk onhoudbaar is, dan gaan mijn gedachten veelmeer uit naar de dingen die echt het centrale van ons geloof raken. Zoals de loochening van de opstanding van onze Here of de bewering dat men half-atheïst is door primair verantwoordelijken en het uitblijven van tuchtmaatregelen daarover. Eerlijk, hoe bestaat het dat men jaar in jaar uit daarvoor kerkelijke verantwoordelijkheid wil nemen! Toegegeven, tot voor kort leek het alsof de Gereformeerde Bond dat kon maken. Eigenlijk dank zij het feit dat hij in de Hervormde Kerk een soort sluimerbestaan voerde. 'Niet

storen!' leek lange tijd wel op zijn deur geschreven. Maar het is niet in de laatste plaats nu juist ir. Van der Graaf geweest die in de afgelopen tientallen jaren daarin verandering heeft gebracht. Je zou hem wel 'de klokkenist der kerkelijke kleine luyden' kunnen noemen. Maar wakker zijn heeft zo z'n nadelen. De Gereformeerde Bond kan nu niet langer doen alsof zijn neus bloedt. Juist een ontwaakte Bond zal het allemaal niet langer kunnen nemen. Ir. Van der Graaf komt hier voor de konsekventie van zijn eigen levenswerk te staan. Maar nu moet hij niet doen alsof het de gescheiden kerken zijn die hem het kerkelijke kiezen voor de waarachtigheid onmogelijk maken. Dat is duidelijk een drogreden. Want het mag waar zijn dat het vermeerderen van de rechtzinnige kerken met één geen ideale toestand oplevert, het zou in ieder geval een einde maken aan een stuk ongeloofwaardigheid.

De profeten

Voor zijn optie om toch maar hervormd te blijven beroept Van der Graaf zich op het voorbeeld van Israëls profeten die *in* en niet *buiten*

de kerk van de oude bedeling aan de zonde en de afval van het volk geleden hebben. Is dat zo, vraag ik me af. Waren de profeten echt zo wars van scheiden? Als ik bij Jesaja (8) lees: „Ga niet op de weg van dit volk” (vs 11), en: „Bind de getuigenis toe, verzegel de wet onder mijn leerlingen” (vs 16) en: „Zie, ik en de kinderen die de HERE mij gegeven heeft...” (vs 18), dan versta ik dat als een begin van gemeentevorming, waar de Almachtige Zelf de aanzet toe gegeven heeft: „Gij zult geen samenzwering noemen alles wat dit volk een samenzwering noemt, en voor hetgeen zij vrezen, zult gij niet vrezen of verschrikken” (vs 12). Ook de Gereformeerde Bond zou de vrees voor de mensen die jammeren dat zo de solidariteit verbroken wordt, opzij moeten zetten en het niet langer bij woorden moeten laten maar een daad moeten stellen. En inderdaad, dan zullen ze mij niet horen zeggen: kom maar bij ons. Daarvoor ben ik tezeer onder de indruk van het verschil in houding en traditie tussen hen en ons, die ik trouwens, vooropgesteld dat we het over de hoofdzaak eens zijn, helemaal niet erg vindt.

Pastorale Notitie

G. v.d. Brink, Veenendaal

Sommetjes maken?

Die dag trof ik opa voor de zoveelste maal in tranen. Voor hem op tafel lagen de Bijbel, een encyclopedie, de wereldatlas, een geschiedenisboek, plus bloknot en ballpoint. Hij was juist klaar met zijn zoveelste herberekening van het percentage uitverkorenen van alle tijden. Of liever: van het percentage verworpen. Dat lag ontzaglijk hoog. En dat ontroerde hem zo hevig, dat hij zat te snikken als een kind. Grote tranen biggelden over zijn wangen en hij herhaalde de vraag waarmee hij – de oude Lutheraan – me telkens weer belaagde: „Dominee, hebben

we dan een machteloze God? Moeten we dan geloven dat de satan veel en veel machtiger is dan de Here?” Ik herinner me nog goed als hoe benauwend ik het verdriet van de oude man ervoer. Nee, hij was bepaald niet het type van de geborneerde farizeer, voor wie het vanzelfsprekend was dat hij behouden werd en die met droge ogen vroeg of het ook weinigen waren die behouden werden (Luk. 13:12vv). Niet alleen smolt zijn gevoelige hart bij de gedachte aan al die miljoenen, die nooit van de Here Jezus gehoord hadden. Maar vooral beefde hij bij de gedachte dat Hij Zijn machtige God zou moeten verliezen op grond van cijfertjes, die immers nooit liegen? Zou de Here genoeg moeten nemen met de restjes die de duivel Hem liet?

Wat heb ik veel van deze oude man gehouden! Hier zat een mens die het Bijbelwoord dodelijk serieus nam:

„Wie de Zoon heeft, die heeft het leven. Wie de Zoon niet heeft, die heeft het leven niet”, 1 Joh. 5:2. Hoe is het mogelijk dat duizenden christenen dit woord geloven, maar er geen nacht wakker van liggen? Waarom word ik (zo vroeg ik me af) niet van alle kant aangeklampt met opa's probleem?

Later ben ik nog eens op zo'n rekenmeester gestoten. Ik bedoel prof. dr. K.J. Popma in Levensbeschouwing, dl. I, bl. 156 e.v. Hij komt tot dezelfde schokkende uitkomsten als opa: „het aantal der verlorenen zal vermoedelijk vele malen groter zijn dan dat der behouden”. Hij telt „milliarden en nog eens milliarden verlorenen”. „Niemand zal zeggen hoeveel miljoenen er in satans

dienst zijn gekomen, zowel vóór de geboorte van Christus als daarna. Het aantal moet ontzettend zijn.”

Dan begint prof. Popma écht te rekenen: Misschien mogen slappe christenen toch binnenkomen: de Here Jezus was immers met ontferming bewogen over de schare, die de wet niet kende?. En verder: „We mogen wellicht vermoeden, dat de ontelbare miljoenen jong gestorven kinderen van heidenen en ongelovigen behouden zijn”. Denk ook aan de miljoenen geaborteerden, die het levenslicht niet mochten zien. „Als we dan – aldus Popma – opnieuw gaan rekenen, komen we wellicht tot de uitkomst, dat het aantal verkorenen misschien groter is dan het aantal verlorenen”. Maar als hij zover gekomen is kapt hij ineens: „Intussen deugt van heel deze rekenarij niets”. Hij heeft alleen de bedoeling gehad de lezers te laten zien dat de weg van het tellen op niets uitloopt en voor het geloof onbegaanbaar is.

Zo is het: we kunnen nooit op grond van een sommetje concluderen tot Gods deugden: Zijn almacht en goedheid. Dat kan alleen op basis van het „Alzo lief heeft God de wereld gehad...” van Joh. 3:16. Prachtig is Popma's conclusie: „En ook tegen alles in – b.v. in een tijd van tyrannie door een fel antichristelijke macht – mogen en moeten we vertrouwen op de goedheid Gods, en bedenken dat we van die goedheid, die zeer groot is, altijd zeer veel te klein denken”, Popma, Levensbeschouwing dl. I, bl. 159”. Cijfertjes liegen soms wel, ook al vinden wij onze sommetjes foutloos.

H. Algra, Den Helder

Jaarboek 1989

N.a.v.: Jaarboek 1989 van de Christelijke Gereformeerde kerken in Nederland; Uitgeverij D.J. van Brummen/Buijten & Schipperheijn 1989; 272 pagina's; f 13,75.

In het Jaarboek 1989 van de christelijke gereformeerde kerken in Nederland is een advertentie van 'Opbouw' opgenomen. „Ik zou wel eens willen weten wat ze daar allemaal schrijven. Omdat we elkaar nodig hebben...”

Samenwerking

We hebben elkaar nodig... Toch maakt Ds. M. Drayer in het jaaroverzicht in het Jaarboek 1989 gewag van de 'patstelling' bij de poging tot toenadering tussen de christelijke gereformeerde en de nederlands gereformeerde kerken. Hij constateert dat „éénwording voorshands verder weg lijkt dan ooit”, maar vraagt zich tegelijkertijd af of die doelstelling niet te hoog gegrepen was. „Geen echte voortgang in de samensprekingen kan echter stilstand betekenen met gevaar van toenemende verwijdering. Misschien is een adempauze het enig haalbare... mits geen gevolg van onwil. En de Geest de tijd gunnen – met eerbied gesproken – Zijn werk te doen en waakzaam daarop wachten”, aldus Ds. Drayer (emeritus-predikant van de kerk van Amsterdam-Zuid).

Volgens het overzicht in het Jaarboek vindt in 25 gemeenten kanselruil met nederlands gereformeerde predikanten plaats (1). Er zijn 3 volledig samenwerkende kerken: Almere, Lelystad en Nieuwegein (2). De overige plaatselijke kerken zijn (in alfabetische volgorde): Amsterdam, Amsterdam Nieuw-West, Amsterdam-Noord, Assen, Broek op Lange-dijk, Dronten, Eindhoven, Emmeloord, 's-Gravenhage-Rijswijk, 's-Gravenhage-West, 's-Gravenhage-Zuid, Groningen, Harlingen, Hattem, Heerenveen, Hengelo, 's Hertogenbosch, Hoogeveen, Kampen, Lisse, Utrecht-Centrum en Zwolle.

Ledentallen

De christelijke gereformeerde kerken tellen 185 gemeenten met in totaal ruim 76.000 leden; het gemiddelde ledental (per gemeente) bedraagt ruim 400 leden. In deze gemeenten zijn 150 predikanten werkzaam; 44 gemeenten zijn vakant (3). (De nederlands gereformeerde kerken zijn beduidend kleiner; 95 ker-

ken met bijna 30.000 leden, 68 predikanten en 25 vakante kerken; een 'gemiddelde' gemeente telt ruim 300 leden).

Er zijn 14 gemeenten met meer dan 1000 leden: Barendrecht, Bunschoten, Groningen, Harderwijk, Hoogeveen, Leeuwarden, Nunspeet, Sliedrecht-Centrum, Urk (Eben-Haëzerkerk), Urk (Maranathakerk), Veenendaal (Bethelkerk), Veenendaal (Pniëlkerk), Zierikzee en Zwolle, Elf gemeenten tellen minder dan 100 leden (4).

Geografisch gezien valt op dat – in tegenstelling tot de nederlands gereformeerde kerken – de christelijke gereformeerde kerken in de 3 noordelijke provincies en in Zeeland naar verhouding veel leden tellen. In het noorden telt men ruim 40 zelfstandige gemeenten met ongeveer 15.000 leden; in Zeeland 10 gemeenten met 3500 leden (5).

Grensverkeer

Er was in 1988 (evenals in voorgaande jaren) veel 'grensverkeer' tussen de christelijke gereformeerde en de nederlands hervormde kerk. In 1988 vertrokken meer dan 500 leden naar de hervormde kerk, terwijl ruim 300 hervormden zich lieten inschrijven bij een christelijke gereformeerde kerk. Ook het grensverkeer met de gereformeerde kerken en met de gereformeerde en de oud-gereformeerde gemeenten is niet onaanzienlijk. Vergeleken bij deze aantallen is de overgang naar en overkomst uit de Nederlands gereformeerde kerken zeer beperkt (ongeveer 80 leden). Opmerkelijk is het relatief grote verlies van leden aan evangelische kerken.

Totnutoe werden cijfers genoemd binnen het kerkelijk grensverkeer. Ds. M. Drayer legt in zijn jaaroverzicht echter de vinger bij het aantal leden dat zich heeft onttrokken (naar geen kerk): sinds 1961 werden meer dan 10.000 leden 'afgevoerd'. Hij constateert dan ook „dat de christelijke gereformeerde kerken niet buiten het proces van ontkerkelijking blijken te staan”. Datzelfde kan van de Nederlands gereformeerde kerken gezegd worden. Daarmee staan beide kerken voor een gezamenlijke opdracht...

Plaatselijke gegevens

Wie het Jaarboek doorbladert is benieuwd naar verschillen en overeenkomsten met het 'Informatie-

boekje' voor de Nederlands gereformeerde kerken.

Terwijl in het 'Informatieboekje' de gemeenten in alfabetische volgorde staan vermeld herkent men in het Jaarboek de indeling in classes en particuliere synodes. De gegevens van de plaatselijke kerken in het Jaarboek zijn beknopt doordat de adressen van verenigingen, zendingskommissies, zondagsscholen, koren en kerkbladen in een apart gedeelte van het Jaarboek worden genoemd. Wel geven gemeenten adressen van bv. de jeugddouderling of jeugddiaken, de evangelisatie-ouderling of zelfs een bejaardenouderling op. Ook wordt vermeld welke predikanten in het verleden in deze gemeente hebben gestaan. Men vindt in het Jaarboek geen opgave (meer) van plaatsen die onder een bepaalde gemeente ressorteren. Naast de Nederlandse gegevens zijn ook de adressen van corresponderende kerken opgenomen (in Noord-Amerika, Australië, Nieuw-Zeeland, Brazilië, Zuid-Afrika en op Celebes).

En verder...

Een handig 'visitekaartje' in het Jaarboek is het 'Algemeen overzicht'. Hierin vindt men in kort bestek enkele belangrijke gegevens van de christelijke gereformeerde kerken. Het overzicht van de deputaatschappen telt 20 bladzijden (met gegevens over o.a. de zending en over de Theologische Hogeschool in Apeldoorn). In de namenlijst van studenten in Apeldoorn komt men een aantal studenten uit de Nederlands gereformeerde kerken tegen.

In het Jaarboek zijn twee aparte bijdragen opgenomen. Ds. J.H. Vellema gaat in op de betekenis van het Contact Orgaan Gereformeerde Gezindte dat 25 jaar geleden werd opgericht.

Prof. L. Strengtholt richt zich in zijn bijdrage op de aktualiteit van de 20e eeuw en op de geschiedenis van de Franse revolutie, die veel meer is geweest dan een incident en zijn sporen ook in onze tijd zeer nadrukkelijk nalaat.

Rest opnieuw het jaaroverzicht van de hand van Ds. M. Drayer. In 28 dikbedrukte bladzijden werpt de auteur de schijnwerper op het brede spectrum van kerkelijke activiteiten binnen de christelijke gereformeerde kerken. De nieuwe predikanten worden met foto aan de lezer voorgesteld. Ds. Drayer belicht ook enkele zaken die meer op de achtergrond van het kerkelijk leven een rol spelen, zoals de zwaarte van

het ambt van predikant in onze 'konsumptie- en kommunikatiesamenleving' en de (herbezinning op) de positie van de diaken binnen de kerken.

Het Jaarboek 1989 biedt veel informatie over de christelijke gereformeerde kerken. Achter al die cijfers en namen leeft een kerkelijke gemeenschap met een eigen geschiedenis, eigen tradities en eigen vragen, maar met dezelfde opdracht als de Nederlands gereformeerde ker-

ken. Laten we ons dat toch – ondanks de verschillen die er zijn – in deze tijd goed realiseren...

Noten

(1) Onder deze kerken ressorteren soms andere plaatsen; er kan sprake zijn van kanselruil met Nederlands gereformeerde kerken in andere plaatsen.

(2) In Houten is – van christelijke gereformeerde zijde – nog geen kerk geïnstituëerd.

(3) De 23 predikanten in bijzondere dienst, de 5

hoogleraren en de 30 emerituspredikanten werden niet meegerekend.

(4) Hierbij moet worden aangetekend dat zich onder de plaatselijke kerken meer dan eens afzonderlijke preekplaatsen bevinden, waarvan ook het ledental apart wordt vermeld, hetgeen wijst op een bepaalde mate van zelfstandigheid.

(5) Deze (geografische) verschillen zijn na de scheuring in 1968 ontstaan; de vrijgemaakte gereformeerde kerken tellen in de 4 provincies wel veel leden.

W.G. Rietkerk, Utrecht

Is er een derde weg? (3)

III Wat is bijbelse geschiedenis?

Ik beperk mij voor deze lezing tot een onderdeel van de hermeneutiek van vandaag nl. de vraag wat is er nu eigenlijk aan de hand met de bijbelse geschiedenis? U herinnert zich allemaal wellicht nog de discussie hierover in het dagblad Trouw rond 1 maart waar de bekende N.H. predikant Nico ter Linden de stelling verdedigde bijv. t.a.v. de geboorteverhalen of de hemelvaart „het is niet echt gebeurd – maar het is wel waar”. Waartegen destijds al Willem Smouter en nu Spijkerboer en zelfs de nu vrijzinnige A.A. v.d. Meiden ten strijde trokken en zeiden: Maar wordt dan de bijbelse geschiedenis zo niet tot een vroom verhaal met een diepe zin. Kan je het dan nog wel geschiedenis noemen? Is het voorzover het over geschiedenis lijkt te gaan dan geen vroom bedrog? vraagt v.d. Meiden. Recht tegenover ds. Nico ter Linden staat die bijbeluitleg die ik pas geleden nog tegenkwam in een boek van een dispensationalist A. Luyben, 'Door het oog der profeten', die ieder jaartal, ieder geslachtsregister, iedere geologische aanduiding, iedere beschreven gebeurtenis ziet als een fotografisch verslag van wat toen en daar plaatsvond. Hij periodiseert de geschiedenis dan ook in 3 x 2000 jaren en dan het millennium als de 7e 1000 jaar – de sabbatstijd.

'Fact of fiction?'

Is dat de bedoeling van de bijbel om ons informatie te geven over ouderdom, lengte, inhoud en indeling van de geschiedenis van de volkerenwereld? Zijn de bijbelschrijvers geschiedschrijvers zoals prof.dr. L. de Jong of journalisten à la Van Meeke- ren met of zonder t.v.-camera? Moe- ten wij ons tegenover de een die de geschiedenis vervluchtigt laten terugwerpen op de ander die ze ziet als historisch exact beschreven? Wat is eigenlijk bijbelse geschiedenis? Is het fact of is het fiction? De houding die wij al van de Reformatoren hebben geleerd is: wat zegt de bijbel hier zelf over? Laat de Schrift allereerst zelf spreken!! Zie

Greydanus' 'Schriftbeginselen ter Schriftverklaring'.

Echt gebeurd

A. Het treft mij altijd weer dat wetenschappelijke reuzen zoals prof.dr. G. von Rad zeggen: Het is juist het meest unieke van de bijbel dat de Schrift vertelt over de schepping (bijv.) als geschiedenis. Terwijl de Kanaänieten over de schepping spraken als een mythe bericht ons Genesis wat werkelijk toen en daar gebeurde „durch Jahwehs Offenbarung war Ihm (d.i. Israël W.R.) der Bereich der Geschichte aufgerissen und von da aus musste der Begriff der Schöpfung erst bestimmt werden. Dass Israel tatsächlich diesen Bezug der Schöpfung zu der Heilsgeschichte – und nicht zu einen mythisch verstandenen Gegenwart – herzustellen im Stande war, das war theologisch eine grosse Leistung" (Theologen des A.T. I, S. 150) „Die Schöpfung wird als ein Geschichtswerk, als ein Werk in der Zeitstrecke Jahwehs angesehen". Mit ihr wird der Prospekt der Geschichte recht eigentlich eröffnet. (S. 152) Wij zouden het nooit zó zeggen als Von Rad doet. Hij spreekt alsof de openbaring een reuzenprestatie van Israël is, maar het is van groot belang dat een man die je niet van fundamentalisme kan beschuldigen opmerkt dat het unieke van de Schrift hierin ligt dat het al vanaf het scheppingsbericht een historisch verhaal vertelt en dat daarin het unieke van de bijbelse openbaring tegenover de mythen van Kanaän en Babel gelegen is. Zelfs de schepping als aanvang van de geschiedenis wordt als geschiedenis verteld, ja, omdat het echt eens toen en daar heeft plaatsgevonden!

Verworteld in de geschiedenis

Eens, toen en daar, echt – dat zijn woorden die ik wil gebruiken voor heel het O.T. en N.T. In het O.T. de grote daden van God in de Exodus, onder Israël, in en tijdens en na de ballingschap. In het N.T. de verschijning van de Messias Jezus Christus en Zijn werk, Zijn Kruis, Zijn opstanding Lk. 24:40, Zijn wederkomst

Openb. 1:7. Het N.T. maakt er een punt van dat het echt gebeurde, vgl. 1 Cor. 15, 1 Joh. 1, II Petrus 1, „en elk oog zal hem zien".

Ook in de toekomst zal Hij er zijn, straks, daar en dan, echt. Het is van het hoogste belang om deze verworteling in de geschiedenis vast te houden. De gnostiek en het docetisme gaan weer herleven. Zij zagen deze geschiedenis als 'n schepping van een lagere godheid en Jezus niet echt als Gods zoon. Maar nu: dit gezegd hebbend: hoe beschrijft de Schrift de geschiedenis? De manier waarop de Schrift geschiedenis beschrijft is anders dan prof. L. de Jong dat doet in zijn ... delig werk over de laatste wereldoorlog. Ik wil proberen de verschillen aan te geven.

Selectief-kerugmatisch

1. de bijbel spreekt selectief-kerugmatisch.

Ik bedoel hiermee dat het de bijbel ergens om gaat. Kerugma betekent boodschap. De bijbel is een liefdesbrief van de levende God aan zijn kinderen, de mensen die Hij zelf schiep maar die zich lieten verleiden... aan hen heeft Hij een boodschap.

Die boodschap bepaalt heel de inhoud van de bijbel. De bijbel laat daarbij heel veel weg wat niet ter zake is maar waar een historicus wel veel belang in zou stellen – bijv. waar bleven de 10 stammen van Israël?, wanneer werd de sabbath ingesteld?, wanneer vond de Exodus plaats?, wat vertelde Lazarus na zijn opstanding?, wat voor verhaal vertelden de wachters bij het graf?, etc. – allemaal heel belangrijke momenten voor een historicus – maar iemand die wil vertellen wat de Here door de Exodus aan Israël heeft willen laten zien, en welke redding er in de opstanding ligt opgesloten, die gaat aan deze details voorbij – of springt er zelfs slordig mee om.

Niet letterlijk

Als ik in Afrika iets vertel over Utrecht dan zeg ik: „een stad van 200.000 inwoners". Dat moet je niet letterlijk nemen want het ging dáár niet om. Dit betekent dat details kunnen worden verwaarloosd, en wij geen antwoord krijgen op de vraag of er nu 1 of 2 blinden zaten bij de uitvals- of invalsweg van Jerico, (Lk.

18:35 – Mt. 20:29,30) en of er nu één of 2 ezels waren bij de intocht (Mt. 21:2 ezelin + veulen; Lk. 19:30 = veulen). Ook wordt onze nieuwsgierigheid niet bevredigd bijv. hoe de Here nu met Abraham sprak. De Schrift is gezaghebbend in wat het te zeggen heeft: Gods reddend handelen in de geschiedenis ten behoeve van ons, maar dit gezag strekt zich niet uit over wat de Schrift niet heeft willen zeggen, bijv. over accurateheid van afstanden, jaartallen, getallen en zeggingswijzen. De bijbel is geen tekstboek voor geschiedenis of geologie of biologie. Het bevat alles wat nodig is om behouden te worden, zegt art. 7 NGB „al wat de mens moet geloven om behouden te worden wordt daar genoegzaam geleerd...

Wel betrouwbaar niet nauwkeurig
Dat betekent niet dat de bijbel over feiten, plaats en jaartallen onzin zegt, maar wel, dat deze vaak bij benadering worden benoemd. Kortom: *wel betrouwbaar doch niet nauwkeurig*. Het gaat om wat daar eigenlijk gebeurde bijv. bij de uitending van de 70. Of Jezus nu wel of niet opdroeg om een staf mee te nemen zal wel nooit iemand met zekerheid uit de Evangelien kunnen afleiden. In Mt. 10:10 lezen wij dat zij er *niet* een moesten meenemen (heeft Mattheus hier gedacht aan de staf als stok om je gevast aan op te hangen?). In Mk. 6:8 zegt Jezus dat zij juist wel een staf moesten meenemen en waarschijnlijk zal Markus wel aan een staf als symbool van armoede gedacht hebben. Zulke voorbeelden zijn er wel meer te vinden. Ook de vorm waarin woorden en toespraken van Jezus zijn overgeleverd zijn gecreëerd door de evangelisten. Zie de bergrede. Citaten uit het O.T. worden naar hun strekking geciteerd, niet naar de letterlijke tekst. De volgorde van de gebeurtenissen wordt steeds anders verteld. Vgl. Mt. 8 en 9 met andere Evangelien. Kortom de bijbel is betrouwbaar in inhoud en tegelijk slechts benaderend exact in de details. Dat noem ik selectief kerugmatisch.

Eigentijdse uitdrukkingsvormen

Het 2e principe:
De Schrift kan zomaar ineens *eigentijdse uitdrukkingsvormen* overnemen die op het eerste gezicht aardrijkskundig lijken – maar eigenlijk allereerst een religieuze kwalificatie inhouden (H. de Jong) bijv. Ps. 48:3 „de berg Sion ver in het noorden”. In de religies van de omringende volkeren lag de godenberg ver in het Noorden...
Mt. 24:29: de maan wordt verduisterd: is dat het einde van de wereld? Jes. 13:14 laat zien dat het een teken is van gericht. Ik noem ook de getalensymboliek. Daar zitten eigentijdse betekenissen achter die wij niet altijd meer kunnen achterhalen!

Het 3e principe: *Retro- en prospectief worden de lijnen verlengd* (D. Holwerda).

Zie Abram die volgens Hebr. 11:10 het hemels Jerusalem zocht. Jezus Christus is de hoeksteen in het gebouw van de kerk dat al met de profeten begon, Ef. 2:20. Abel wordt de eerste van de profeten genoemd. Zijn bloed wordt ook aan Israël gewroken, Mt. 23:35, vgl. Op. 6:9. Mag men het ook zo als retrospectief verlengen zien dat Noach al reine en onreine dieren in de ark onderscheidde? en Jahweh al in Gen. 2:4 Jahweh wordt genoemd terwijl Hij die naam pas in Ex. 3:14 aan Zichzelf geeft? Stefanus kent aan Mozes al een goddelijke roeping toe toen hij nog aan het hof in Egypte was, Hand. 7:25. Kennelijk kenden de bijbelschrijvers zichzelf een vrijheid toe om lijnen vanuit het heden naar het verleden toe door te trekken en omgekeerd lijnen vanuit het heden naar de toekomst toe aan te zetten. Zo beschrijft Jesaja de toekomst als een eeuwige sabbath (Jes. 66:23) en schildert Ezechiël in Ez. 40-45 het Rijk in de kleuren van de tempeldienst.

Stamvader en volk in één

Het 4e principe: *Vaak worden stamvader en volk in één geschoven*. In Hebr. 7:9,10 lezen wij over Levi in de lendenen van Abram, vgl. Richt. 1:3: „Toen zei Juda tegen zijn broer Simon”. In Maleachi 1 gaat het over Jacob en Ezau. Het wordt in Rom. 9 aangehaald. Ook al staan er persoonsnamen, het zijn volkeren. Werpt dit licht op Henoch en de voorvaders in Genesis 5? Is hier sprake van 'corporate personalities'?

Profetisch – symbolisch

Als ik tenslotte spreek over een 5e principe, betekent dit niet dat er hier nog veel meer regels zijn die het eigene van de bijbelse geschiedschrijving zouden kunnen aangeven. Alleen: deze vijf zijn bij mij bovengkomen na een studiedag enige tijd geleden, waaraan m.n. prof. D. Holwerda een grote bijdrage leverde, waar ik hier ijverig uit put. De geschiedenis wordt profetisch symbolisch belicht. Dit is heel duidelijk in de 3 keer 14 geslachten van Mt. 1. Maar het duidelijkste voorbeeld ontleen ik aan Ps. 18: Niemand heeft natuurlijk fotografisch kunnen vastleggen dat er gedurende Davids oorlog een Goddelijke interventie was die zelfs de grondvesten der aarde blootlegde! Bij het historisch verslag van 1 Sam. 18-26 wordt hiervan geen melding gemaakt, maar David heeft het in profetische belichting met alle delen die erbij horen zo gezien als hij beschrijft in Ps. 18 en zo was het ook – en toch was het niet zo. Zo was het ten diepste. Zo was het niet voor een camera van de t.v. Als ik, wat echt gebeurd is, ver-eenzelvig met wat een t.v.-camera

registreert dan was het niet echt gebeurd. Als dit het is wat ds. Nico ter Linden bedoelt, val ik hem bij, maar de foute gedachtengang ligt hier juist op het punt van die gelijkstelling. In het echt zo dat alleen wat een camera registreert echt gebeurt?

Er gebeurt bij iedere ontmoeting tussen mensen en mensen en mens en dier en mens en ding veel meer dan de camera registreert. Profetische belichting is niet een subjectieve belichting van objectieve feiten, maar het is weergave van de diepere zin van dat wat objectief gebeurt. Vergeef mij het plastische beeld, het is geen saus over de maaltijd die wij er over gieten, maar de geur, die opstijgt uit de maaltijd, een geur waarvoor je je neus kan dichtknijpen, en een geur waarvoor de Geest van God ons open kan maken en waarvan Hij ons kan doen genieten, maar het is in géén geval een geur die wij uit ons-zelf laten opkomen. Hier ligt het ongelijk van ds. Nico ter Linden (als hij dat meent...). Hier ligt heel subtiel een waterscheiding. Wij moeten niet meegaan met die valse onderscheiding tussen feit en interpretatie – de een 'objectief' en de ander 'subjectief' – saus en geur. Trouw zijn aan de Schrift komt vandaag uit in het eraan vasthouden dat die subjectieve interpretatie objectief is! Terwijl wij tegelijk heel onkrampachtig kunnen toegeven, dat de kern van wat daar gebeurde toen David oorlog voerde, niet objectief fotografeerbaar was.

Derde weg

Al lijkt dit ingewikkeld, toch is dit laatste punt heel belangrijk voor het afbakenen van de derde weg waar wij voor staan. Deze derde weg is er één die tegenover het fundamentalisme echt ingaat op de vragen naar de historiciteit van wat er gebeurd is, „inderdaad, zeggen wij: het waren geen journalistieke verslagen...”, maar tegelijkertijd houden wij t.o. de schriffkritiek vol dat wat ons verteld wordt ook in Ps. 18 en Mt. 1 echt gebeurd is en reële geschiedenis beschrijft, zelfs zó, dat wij juist door die profetische beschrijvingswijze pas doorkrijgen wat er eigenlijk gebeurd is... en vooral door deze beschrijvingswijze worden angesproken tot in de 20e eeuw. Wat daar gebeurde, raakt mij – wat daar en toen plaatsvond is mijn geschiedenis! In dat alles gaat het erom: het grote wonder te beschrijven dat de Here als de levende God – boven tijd en ruimte verheven – handelt door Israël, in Christus, voor de gemeente in onze geschiedenis: richtend, reddend, bevrijdend en toekomstopenend – en het wordt zó beschreven dat het een appél doet op ons die ervan horen en dat het ons erin betreft – en daarin ligt de herscheppende kracht van de Geest door het Woord.

D.W.L. Milo, Nunspeet

Een vergeten reformator

N.a.v. dr. B.J. v.d. Walt,
'Antheunis Janse van Biggekerke',
Potchefstroom, 1989

Zelden heeft een boekje van 35 bladzijden zoveel bij mij overhoop gehaald; zelden zag ik in zo'n kort bestek zoveel belangrijks vermeld: hoe Gods Geest door nietige mensen wil werken. Halleluja! En ook hoeveel verzet de 'wereld' – maar dan de wereld in de kerk – daar tegen aantekent.

De heer A. Janse, eens schoolmeester te Biggekerke, een der meest omstreden figuren in de Gereformeerde Kerken, wordt door een Afrikaans hoogleraar 'morgenster van een 20e eeuwse reformatie' genoemd. Daar ook onder ons steeds verschillend wordt gedacht – en geoordeeld – over deze geleerde-in-het-koninkrijk-Gods, wil ik graag uw aandacht vragen voor deze broeder. Ik beloof u plechtig, dat het verhaal boeiender is dan een roman.

Kerkelijke dorheid

Wie zich de jaren twintig en dertig kan herinneren weet, dat de kerken leden aan twee tegenstrijdige kwalen. Enerzijds was er de theologie, koningin der wetenschappen genoemd, die het levende Evangelie had doodgeprekt tot dorre begrippen. Aan de andere kant grepen zij die dit gevaar inzagen naar het tegenovergestelde, de 'bevindelijkheid': het zoeken in eigen hart, of er smeulende sintels van Gods heilswerk gevonden mochten worden. Deze twee kwalen waren de vorige eeuw al in de Hervormde Kerk gesignaleerd, maar wisten ondanks Afscheiding en Doleantie onze kerkgrenzen te overschrijden. De theologie had de zaligmakende plaats van het Evangelie ingenomen; de bevindelijke vroomheid tastte naar geloofszekerheid in eigen hart, in plaats van in de Schrift. De Gereformeerde Kerken dreigden aan deze afgoden ten onder te gaan.

Reformatie

Een der eersten die de hachelijke toestand doorzagen was A. Janse. Hij was de enige niet: ds S.G. de Graaf preekte zijn Amsterdamse hoorders wakker met 'Vuur op de aarde' en 'Een profeet den volken'. In 1918 kwam dr. D.H.Th. Vollenhoven als predikant naar Oostkapelle, vlak bij Biggekerke. Hij was gepromoveerd in de wijsbegeerte en zelfs

zijn promotor Geesink kon hem niet altijd volgen. Maar meester Janse begon het gesprek, begreep hem; in hetzelfde jaar publiceerden ze samen 'De activiteit der ziel bij het rekenonderwijs'. Ze werden vrienden voor het leven.

Van Vollenhoven naar dr. H. Dooyeweerd is een kleine stap; van 'V&D' naar dr. S.U. Zuidema, naar dr. K.J. Popma en dr. A. Troost – het zijn nu allemaal bekende schakels. Maar schakels die op A. Janse teruggripen: in 1960 schreef Vollenhoven „niemand kon als A. Janse de schatten van het Woord, ontdaan van het stof der scholastiek, zo laten schitteren voor hen, die bij de Schrift willen leven". Dr. K.J. Popma in 1963: „hij was de enige, die de integrale eenheid van de menselijke natuur volkomen duidelijk onder woorden gebracht heeft". Vollenhoven erkende in 1972 dat de antropologie van Janse juist was geweest, hij stond daar nu geheel achter. Dr. A. Troost noemde zich al leerling van Janse, eer hij met Vollenhoven en Dooyeweerd had kennis gemaakt. En we mogen dankbaar de namen toevoegen van dr. S. Greydanus, dr. K. Sietsma, dr. K. Schilder, prof. C. Veenhof en vele anderen, die tot de reformatie der gereformeerde kerken hebben bijgedragen.

Wie was A. Janse eigenlijk?

Een Zeeuwse boerenzoon uit een hugenotenfamilie in Noord Frankrijk, jong wees, met nauwelijks lager onderwijs. Maar een jongeman, die zo gedreven werd door leeshonger en vooral honger naar het Woord, dat hij op zijn dertiende al Biestervelds 'Het echt menselijke' verslond, zijn kennis op de knapenvereniging opdeed en met zijn beter bedeelde vriendjes alle door hen geleende bibliotheekboeken meelas. Een tegengere zachteardige man – maar iemand die gezag kreeg door de enorme Schriftkennis, die hem wijsheid schonk.

Op zijn 17e zorgde een oom dat Janse een onderwijzersopleiding kreeg. Antheunis had veel achterstallige kennis in te halen, maar stond op zijn 20e voor de klas te Schoondijke. Na militaire dienst (waarin hij het Duits even meenam) kwam hij in 1918 als hoofd van een tweemansschool te Biggekerke, waar hij bijna 25 jaar bleef. Hij stond daar bekend als een kundig en geliefd onderwijzer. Ds G. Visee vertelde me eens, dat hij daar een godsdienstles had bijgewoond. A.J. zei tegen de klas: we spreken van-

daag over de tempelbouw, wie weet een psalm die bij dat onderwerp hoort? Allen wisten: 'de steen die door de tempelbouwers...' Maar diverse kinderen wisten waar A.J. eigenlijk op doelde: psalm 132! En die werd gezongen, eer Janse aan zijn boeiend verhaal begon. (Kent u psalm 132?)

Behalve zijn oorspronkelijke visie op het lager onderwijs, dat hij met hart en ziel diende, gaf hij zijn tijd en arbeid aan het kerkelijke, sociale en politieke leven. Zijn vruchtbare pen bleef tientallen jaren vloeien: tal van boeken, meest bundelingen van losse artikelen, verschenen van zijn hand.

Maar ook wie nog niet aan het lezen van zijn boeken toekwam begreep, dat A. Janse iets belangrijks kwam brengen. Met de valse mystiek had hij in 1926 in zijn 'Lourens Ingelse' afgerekend; met de scholastiek deed hij hetzelfde in zijn 'Van de rechtvaardigen' en 'Leven in het Verbond'. In 1929 – toen dr. K. Schilder nog juichte over Karl Barth als een nieuw opgestane Profeet – hield Janse zijn lezing voor Kamper en Amsterdamse studenten: 'Karl Barth en de waarheid'. (Schilder is hem daar later in gevolgd.)

Over de plaats van de vrouw in de wereldsgeschiedenis publiceerde hij in 1923 'Eva's Dochteren'. (Onlangs verklapte ds Kranenburg in dit blad, dat 'Eva's Dochteren' op zijn nachtkastje had gelegen. Dat herinnerde me aan de tijd, waarin mijn vrouw naïef verklaarde: mijn man slaapt direct, die gaat met Eva's Dochteren naar bed. Waarmee niet gezegd wil zijn dat Janse's boeken slaapverwekkend zijn – maar wel dat ze een goede aanloop geven tot een slaap, waarin zelfs onze nieren ons onderwijzen, naar psalm 16.)

Nu heb ik maar enkele titels genoemd, maar zijn complete bibliografie, artikelen, lezingen en boeken, beslaat 25 getypte vellen. Onbegrijpelijk dat 1 man zoveel reformatische wijsheid kan publiceren. Hij was gezaghebbend en vernieuwend in zijn vak, onderwijs en opvoedkunde, (stond eenmaal op de nominatie voor een hoogleraarsfunctie) maar evenzeer in de kerkgeschiedenis, de vaderlandse geschiedenis, de bijbelstudie, evenzeer op politiek terrein, wist meer dan voldoende van dogmatiek en was de baanbreker voor de in 1936 opgerichte Vereniging voor Calvinistische Wijsbegeerte. Hij zorgde voor landelijke populaire cursussen en ik herinner me de pakkende lezingen van Veenhof in zijn Haarlemse tijd: het christendom is niet voor de religie en de

zondag alleen – Christus beheerst ons totale leven!

Weerstand

Vanzelfsprekend dat een nederige, onaanzienlijke man uit Zeeland weerstanden opriep. In het gereformeerde standenstelsel van zijn dagen kwam van de gereformeerde bovenlaag een verguizing, die een kleinmoedig mens tot zwijgen zou brengen. Schrijvende over de onverbreekelijke eenheid van de mens (die officieel nog gezien werd als bestaande uit een ziel plus een vergankelijke kerker) riep hij modder en mest over zich heen. „Waarheden, zelfs door heidenen aanvaard, worden door A. Janse ontkend”, kreunde De Heraut. Mevrouw H. Kuyper-van Oordt kette: hij spreekt over de Griekse filosofie, niet wetend dat er wel een dozijn filosofieën te onderscheiden zijn; wat wil een agressief mannetje uit Biggekerke, zonder titels of graden, ons eigenlijk leren? – Het was dr. K.J. Popma, die de schrijfster vriendelijk terecht hielp: waar u, mevrouw, nog verschillen ziet, grijpt A.J. terecht naar datgene wat alle Griekse scholen gemeen hebben; bovendien is uw woord 'agressief' verwant met a gredere = ervan weglopen; beter kunt u schrijven aggressief, verwant met ag gredere = er op af komen. Mag ik met mijn paar graden u dit even bijbrengen? (Ik herinner me dit uit het hoofd, na 50 jaar.) En het was dr. H.H. Kuyper, die een herdruk van Janse's 'De mens als levende ziel' recenseerde met: 'herhalingsoefeningen in geaccidenteerd terrein'. Gemener kon het niet. Maar ondanks een groeiende kring van 'leerlingen', die een reformatie van ons totale gereformeerde leven zagen ontluiken, kregen de tegenstanders de macht. Dr. V. Hepp nam in zijn 'Dreigende Deformatie'-reeks A. Janse op de korrel. Ook in de kerkelijke pers werd Janse allerm minst gespaard. Hoge bomen vangen veel wind. Wie het Woord laat spreken krijgt het kruis van Christus mee. Het scheldwoord 'Jansenist' moest zijn leerlingen ontmoedigen of doodverven; een stom woord, want het Jansenisme bestond al sinds 1675 en betekende iets heel anders.

Aftakeling

Waren Janse's eerste 30 jaren die van studie en groei, de volgende 20 van mateloze productie – zijn laatste 20 jaren stonden in het teken van aftakeling. In 1939 begon hij te lijden aan de Parkinsonziekte, die hem langzamerhand het bewegen, het schrijven en tenslotte het spreken benam. Ik herinner me een ontmoeting, waarin alleen zijn vrouw de gelispelde woorden kon verstaan en doorgeven.

In 1942 moest hij, gedwongen geëvacueerd, ontslag nemen bij zijn geliefde school en vertrok naar Breda. Op zijn ontslagbrief was het woord 'eervol' doorgehaald – door zijn gereformeerde broeders. Hij kreeg ook geen attestatie mee naar Breda, de eerste vrijgemaakte kerk van ons land.

Janse werd namelijk verdacht te heulen met de Duitse bezetter en hier concentreerde alle duivelse verzet zich op. Hij, die als een der eersten de Nederlandse NSB en de Duitse Nazismus had ontmaskerd; die personen als Hitler, Mussolini, Ghandi, Lenin, Kant, Hegel en Dostojewski had doorgelicht en geanalyseerd; die moedig alle politieke vragen in oorlogstijd vanuit de Schrift beantwoordde: heette Deutschfreundlich! Na de oorlog is hij gearresteerd (door gereformeerde broeders), gehoord door het gepeupel en drie maanden gevangen gehouden, zelfs zonder bril en bijbel. Als Jeremia, als Paulus. Daarna werd hij vrijgesproken, verloor voor enkele jaren het kiesrecht, maar mocht zijn koninklijke onderscheiding uit 1931 behouden. Waarom dan die beschuldiging? Janse zag in de hoogmoedige verzetshouding van Nederlanders dezelfde afgoderij en onbekeerlijkheid, die de Duitsers bezielde. Hij vroeg, als Jeremia, onderwerping aan Gods straffende hand. Hij kreeg, als Jeremia, de naam van landverrader. Hij droeg de smaad van Christus, maar leed er onder en bad voor ons land, voor de overheid, voor de hem zo dierbare gereformeerde kerken. De Vrijmaking van 1944 was mede vrucht van zijn arbeid – al zou Janse nooit van ware en valse kerk spreken, nooit de zaken op de spits drijven. In die jaren – en ook al in 1934 – had ik enige correspondentie met hem; ik werd getroffen door zijn voorname nederigheid en vriendelijke terechtwijzing – uit het Woord natuurlijk. Ook trof ik, een aantal brieven aan van de jonge Janse, gericht tot mijn grootvader H. Milo, wiens gedachten hij in 'De School met de Bijbel' was tegengekomen. Mij heeft hij geleerd, de Bijbel te lezen, en menselijke wetenschap in de gaten te houden

Calvinistische Wijsbegeerte

Het viel de Zuidafrikaanse schrijver dr. v.d. Walt op, dat Janse (die volgens Vollenhoven en Dooyeweerd de vader van de Calvinistische Wijsbegeerte was) in zijn vereniging langzaam aan schijnt te zijn vergeten. Bij het 25-jarig bestaan in 1961 werd zijn naam terloops 2 x bij Vollenhoven genoemd, hoewel hij (vlak na zijn dood in 1960) waarlijk wel een In Memoriam verdiende. Ook in 1986 bij het 50-jarig jubileum van deze Vereniging – nog wel onder het thema 'Antropologie in Christelijk

perspectief' – werd Janse, die dit thema in 1923 had ingezet, vergeten. En dat terwijl 'V&D' hun belofte voor een Chr. Antropologie nimmer zijn nagekomen, terwijl A.J. drie werken erover schreef. Ik kan niet alles controleren, maar geef de opmerking van dr. v.d. Walt gaarne door. Janse zag de Schriftuurlijke eenheid van de mens-als-levende-ziel (zie Gen. 2:7) toen heel de gereformeerde wetenschap in het spoor van Voetius nog het heidense dualisme nasprak. Zie voor dat dualisme bijvoorbeeld Zd 22 HC, waar ik op aansporing van ds G. Vissee zowel achter 'mijn ziel' als achter 'mijn vlees' de woorden '= ik-zelf' heb bijgeschreven. Maar raken aan de letter van de belijdenis is hachelijk.

Ik heb zijn begrafenis bijgewoond, meegetroond door vrienden Jager en Veenhof. Ds B. Telder sprak uit Daniël 12:3 over de verstandigen, die zullen stralen als sterren. Op zijn grafsteen staat Hab. 3:2 „Uw werk, Heere, behoud dat in het leven”. Om nooit te vergeten. „Sonder sy moeisame en ook miskende en sels belasterde werk zou baie van ons sels vandag dalk nog uitgelewer gewees het aan sulke onsalige, onbybelse idees oor die mens”, zo vat v.d. Walt zijn kostelijk boekje samen. Laten wij vandaag, die precies weten te zeggen wat Zuid-Afrika fout doet en deed, ons eens iets laten gezeggen vanuit dat gesmade land. En laten we eens aanwerken op een complete en waardige biografie van Antheunis Janse, morgenster van de 20e eeuwse reformatie.

(Het boekje is verkrijgbaar bij dr. B.J. v.d. Walt, Universiteit Potchefstroom Z.A., franco à 5 Z.A. Rand.)

D. Holwerda, Zuidhorn

Elkander onderdanig (1)

De bestudering van 1 Petr. 2, 17 bracht mij als vanzelf bij Ef. 5. Ik lees daar in v. 21 „...en weest elkander onderdanig in de vreze van Christus”. In zijn uitleg van deze tekst schrijft Ds. M.R. van den Berg¹⁾: „In de gemeente van Christus behoren we elkaar onderdanig te zijn. Op die grondregel bestaan geen uitzonderingen. Het is niet zo dat die regel alleen voor vrouwen bestemd is en niet voor mannen. Ze is ook niet alleen maar voor kinderen bestemd en niet voor volwassenen. Vrouwen behoren onderdanig te zijn aan de andere vrouwen in de gemeente, maar ook aan de mannen en de kinderen. Mannen behoren onderdanig te zijn aan mannen, maar ook aan de vrouwen in de gemeente. Kinderen behoren onderdanig te zijn aan volwassenen, maar de volwassenen niet minder aan de kinderen. Zo allesomvattend zegt Paulus het.”

Wederkerigheid?

Deze gevolgtrekking schijnt zo voor de hand te liggen. 'Elkander' is toch een wederkerig voornaamwoord? Als Paulus dus schrijft: „elkander onderdanig”, dan móet dat toch wel betekenen: A onderdanig aan B, maar evengoed B onderdanig aan A? Daar is toch geen speld tussen te krijgen?

Toch zou ik me eerst graag eens even oriënteren t.a.v. het gebruik van het woord 'elkander' – in onze spreektaal meestal 'elkaar' – alvorens de hierboven aangehaalde conclusie te onderschrijven.

Laat ik mogen beginnen met het gebruik in onze nederlandse taal. Als ik zeg: „in mijn boekenkast staan Trommius en Schmoller naast elkaar”, dan houdt dat inderdaad in, dat Trommius naast Schmoller staat, en dat evenzeer het omgekeerde waar is: Schmoller staat naast Trommius.

Maar ... nu haal ik die beide boeken uit mijn kast, en leg ze op mijn bureau. Dan heb ik de keus: ik leg ze weer náást elkaar of ik leg ze nu óp elkaar. En denkt u zich nu even die laatste situatie in. Als ik die twee boeken *op elkaar* leg, dan betekent dit, dat of S. op T. komt te liggen – en *dan ligt T. dus niét óp S.*, maar juist erónder! – of T. op S. komt te liggen – en *dan ligt S. dus níét óp T.*, maar juist erónder! Desalniettemin zeg ik: „de beide boeken liggen *op elkáár*!” Ik gebruik dus 'elkaar' niet alleen wanneer er sprake is van 'over en weer', maar ook wanneer de relatie éénzijdig is; wanneer ik wil uitdrukken de relatie van slechts één van

de twee t.o.v. de ander van de twee, terwijl die relatie omgekeerd niet geldt. Men kan deze regel ook uitbreiden tot een grotere groep: ik bezig 'elkaar' ook dan, wanneer ik een relatie van slechts *sommigen uit die groep t.o.v. anderen uit diezelfde groep* op het oog heb, zonder dat die relatie ook in omgekeerde richting geldt.

Het gebruik in het Grieks

Nu, zo gebruikt van ouds het Grieks het op ons 'elkaar' corresponderende woord ook. Ik lees bij Homeerus in de beroemde scène, waarin Odysseus allen die zijn vrouw tijdens zijn afwezigheid het hof hebben gemaakt, heeft neergeschoten: „zo lagen allemaal achter elkaar de kerk binnen”. Realiseert u zich even: nr. 1 loopt *achter geen enkel* medegezinslid, maar *vóór* alle anderen; nr. 2 loopt alleen maar achter nr. 1, maar *vóór* de andere acht; enz. Toch zeg ik rustig: „*allemaal (!) achter elkáár*”.

Het groepsbegrip

Hoezeer men vastloopt met de theorie van de wederkerigheid, moge ook uit het volgend voorbeeld duidelijk worden. Ik kan van een voor mijn part tienkoppig gezin zeggen: „ze kwamen allemaal achter elkaar de kerk binnen”. Realiseert u zich even: nr. 1 loopt *achter geen enkel* medegezinslid, maar *vóór* alle anderen; nr. 2 loopt alleen maar achter nr. 1, maar *vóór* de andere acht; enz. Toch zeg ik rustig: „*allemaal (!) achter elkáár*”.

'Elkaar' geeft dus in het feitelijk spraakgebruik vaak niet meer aan, dan dat er een *groep* in het spel is, die is opgedeeld in twee of meer partijen; en dat de handeling zich *tussen de partijen van die groep* afspeelt, dat het dus gaat om een *intern* gebeuren; niét dat de handeling in twee aan elkaar tegengestelde richtingen verloopt.

Niet alleen na voorzetsels

En men moet niet menen, dat dit gebruik van 'elkaar' alleen voorkomt bij bepaalde voorzetsels, zoals 'op' en 'na'. Nee, ook wanneer 'elkaar' lijdend voorwerp is, wordt het wel zo gebruikt: „Bij het stadion was het zo'n gedrang; de mensen liepen elkaar onder de voet”. Dat betekent: *sommigen* uit die menigte liepen *anderen uit diezelfde menigte* onder de voet. Men mag uit deze zegswijze niet concluderen, dat de onder de voet gelopenen op hun beurt nu ook

weer de mensen door wie ze onder de voet gelopen werden onder de voet liepen.

Mt. 11 en Lc. 7

En nu naar het NT. Allereerst wilde ik de aandacht vestigen op een geschiedenis die zowel door Mattheüs als door Lucas beschreven wordt. De leidslieden van Jezus' dagen („dit geslacht”, Mt. 11, 16) hadden op het optreden van Johannes den Doper, die als boetgezant ook zelf sober leefde en niet in was voor een etentje of een borrel, gereageerd met de woorden „de man heeft een bozen geest” (v. 18). „Wat een zuurpruim”, zeiden ze, „niet normaal!”. Maar als dan Jezus komt en zich wél laat nodigen op een bruiloft, en wél mee aanzit aan een feestmaal van een tollenaar, dán zeggen ze: „Moet je dát zien! Wat een vraat! Wat een zuiplap!” (v. 19). Daarom zegt Jezus: Hun reactie doet me denken aan wat je soms van spelende kinderen op het marktplein hoort. De groep had zich in twee partijen verdeeld: de ene partij zou muziek maken, de andere partij daarop passend reageren. Maar wat gebeurde? De muzikanten zetten een vrolijk wijsje in op de fluit en verwachtten: nu gaat de andere partij erbij dansen. Maar de anderen hebben daar geen zin in en reageren niet. Toen hadden de muzikantjes gedacht: nou goed, dan gaan we treurliedjes zingen, denkend: dan gaat de andere partij er wel bij huilen. Maar ook daarop reageerde die andere partij niet. Ze wilden gewoon niets! Ze waren nergens voor te strikken. Nu, zo zegt Jezus, in zo'n geval hoor je de muzikanten tegen de andere partij zeggen: Bah! Wat doen jullie flauw! Bruiloftje spelen wil je niet, en begrafenisje spelen ook al niet! Jullie willen ook niks! Dat zegt – let wel! – de ene partij (de muzikanten) tegen de andere partij. Zó drukt Mattheüs dat ook uit: „die... *de anderen* toeroepen” (v. 16). Van wederkerigheid is hier geen sprake. De onwilligen (zij die hadden moeten dansen of huilen) maken van hun kant dit verwijt niet aan de muzikanten. En toch... kijkt u nu eens naar Lucas. Die gebruikt, om precies hetzelfde uit te drukken waarvoor Mattheüs het woord '*de anderen*' koos, het woord '*elkaar*' (Luc. 7, 32)!

Mozes' optreden

Een sprekend voorbeeld van dit *niet wederkerig* gebruik van 'elkaar' vinden we, dunkt mij, ook in Hd. 7, 26. Stephanus haalt in zijn rede de

geschiedenis aan die ons beschreven staat in Ex. 2, 13-15. Mozes ziet daar twee vechtende Hebreeuwse mannen. Van hen spreekt hij *den schuldige* aan (v. 13) met de vraag: „Waarom slaat u uw naaste?”. Blijkens Hd. 7, 27 is Stephanus, als hij dit gebeuren verhaalt, zich ervan bewust, dat *slechts één van de twee* den ander onrecht deed; dat hij alleen reageerde op Mozes' vraag, die ook maar alleen tot hem gericht was. Het onrecht kwam hier dus van één kant; er was geen sprake van wederkerigheid. Niettemin formuleert Stephanus Mozes' vraag aldus: „Mannen, gij zijt broeders; waarom doet gij *elkander* onrecht?”. We zullen de tekst in dezelfde zin moeten verstaan als die uit Lc. 7, 32: waarom doet één van jullie tweeën den ander van jullie tweeën onrecht? Het 'elkaar' geeft ook hier weer alleen maar aan, dat dit gevecht om zo te zeggen een *interne* zaak is; anders dan de vorige dag gaat het nu om een ruzie waarbij twee betrokken zijn die *samen horen*, die *broeders* zijn.

Demetrius en zijn gilde

Nog een voorbeeld uit het boek Handelingen. In hoofdstuk 19 horen we van een betoging, door Demetrius georganiseerd tegen het optreden van Paulus. De rel wordt uiteindelijk gesust door den stadssecretaris. Deze zegt: Jullie hebben zonder vorm van proces Gabus en Aristarchus, reisgenoten van Paulus (v. 29) opgebracht. Dat hoort niet (v. 37). „Als dus Demetrius en zijn vakgenoten iets tegen *iemand* hebben, wel, er worden rechtszittingen gehouden en er zijn proconsuls; dan moeten zij maar een aanklacht indienen tegen...” (v. 38) ...en nu zouden wij verwachten: „tegen *dien ander*”, dien 'iemand' nl., zojuist genoemd. Maar nee, er volgt „tegen *elkaar*”.²⁾ Dat 'elkaar' geeft alleen aan, dat hier twee partijen, enerzijds Demetrius c.s., anderzijds Paulus c.s., *samen in één zaak betrokken zijn*, de eerste partij als potentiële aanklager, de andere als potentiële beklagde. Wie deze tekst vanuit de gewraakte 'wederkerigheidstheorie' zou willen duiden, zou tot de conclusie moeten komen: Demetrius en de zijnen worden hier uitgenodigd tegen elkaar te gaan procederen. Dus: Demetrius moet tegen zijn vakgenoten een geding aanspannen en zijn vakgenoten tegen hem.

Op elkaar wachten?

Een voorbeeld tenslotte nog uit 1 Cor. 11, 33. Ik ga eerst maar eens uit van de NBG-vertaling: „als gij samenkomt om te eten, wacht op *elkander*”. Men betreft dat 'op elkaar wachten' op de misstand die men

meentesignaleerd te zien in v. 21, dat nl. ieder „*vooraf* zijn eigen deel neemt”. Laten we eens aannemen, dat deze exegese de juiste is. Stel, dat in een gemeente van twintig mensen er vijf laatkomers zijn, in verband met hun werk, b.v.: ze zijn slaaf, en krijgen niet eerder vrijaf. Dan zouden de vijftien op die vijf moeten wachten. Maar niet omgekeerd ook de vijf op die vijftien, die er immers al eerder waren. Nu geloof ik voor mij, dat we de tekst in kwestie anders moeten opvatten. Het is hier, denk ik, niet een kwestie van *ontijdig beginnen*, maar van *niet samen délen*. V. 21 wil zeggen: als men gaat eten, pakt ieder maar meteen – *vóórdat een ander eraan kan komen* – de portie die hij zelf van huis heeft meegebracht. Zo komt het, dat, zelfs als ze samen eten, de arme op een houtje bijt en de rijke zich bezat (v. 21 slot). Nu, zegt Paulus, als je zó doet, als je enkel naar de samenkomst gaat om je eigen portie te verorberen, dan kun je beter thuis blijven. De bedoeling van zo'n gezamenlijke maaltijd is niet: je arme broeders te laten zien, hoe goed jij het wel hebt van eten en drinken. Op die manier steken de rijken de armen alleen maar de ogen uit. Zo'n handelwijze verdraagt een tekort aan respect voor de gemeente die God vergadert (22a). „Daarom, mijn broeders”, zo zegt hij in v. 33, „als jullie samenkomen om te eten, *onthaalt* elkaar”. Rijken, zo wil Paulus zeggen, behoren hun behoeftige broeders te *tracteren*. Ze moeten de gezamenlijke maaltijd zien als een gelegenheid de arme broeders *te laten meeën van de overvloed die ze zelf hebben*. Men voelt wel: ook bij deze interpretatie gaat het hier om 'éénrichtingsverkeer': rijken onthalen armen; niet ook omgekeerd armen rijken. Maar ze horen wel samen, ze vormen één groep, één lichaam, één gemeente. Vandaar dat 'elkaar'. Ook hier is weer bedoeld: laat *de ene partij onder jullie* (de rijke) *de andere* (de arme) onthalen.

Geen logicisme in de exegese

Men zal begrijpen, dat ik op grond van wat we in de besproken voorbeelden vonden de aan het begin van dit artikel geciteerde conclusie van ds. Van den Berg allesbehalve dwingend acht. Wat aan vdB. 's exegese ten grondslag ligt, is, vrees ik, een logicistische taalbenadering. Men *redeneert* – wellicht niet eens bewust – als volgt: 'elkaar' is een *wederkerig* voornaamwoord. Waar het gebruikt wordt, is er *dus* wederkerigheid in het spel; wat van A t.o.v. B geldt, moet – logisch consequent – evengoed van B t.o.v. A gelden. Men moet zich echter steeds afvragen: hoe wordt een woord *feitelijk* gehanteerd? Hoe gebruikt de spraakmakende gemeente het *in de*

praktijk? En dan ontmoet men wel eens taalgebruik dat logisch niet helemaal klopt.

Ik noem in dit verband nog een ander ietwat onzorgvuldig gebruik van het woord 'elkaar' bij Paulus. Hij zegt in Rom. 12, 5: „Zo zijn wij, die grote massa mensen, toch één lichaam in Christus, in één voor één *elkaars leden*”. Dezelfde uitdrukking ('elkaars leden') keert terug in Ef. 4, 25. Strikt genomen klopt dat niet. Ik ben wel een lid van de gemeente (het lichaam), net als mijn broeder ook. Maar ik ben niet een lid van mijn broeder, en hij is niet een lid van mij.

Toch is wel duidelijk, wat Paulus bedoelt: ieder van ons is *op den ander betrokken*, zoals het ene lichaamsdeel op de andere betrokken is. Als leden van *hetzelfde* lichaam horen we *bij elkaar*.

(Wordt vervolgd)

Noten

- 1) M.R. van den Berg, *De brief aan de Efeziërs*. Hoofd en lichaam. Amsterdam 1981, blz. 103.
- 2) Wellicht vindt men een dergelijk 'slordig' gebruik van 'elkaar' (nl. in plaats van 'de anderen') reeds in Homerus' *Odyssee* 12, 101. Circe beschrijft Odysseus achtereenvolgens de twee bij elkaar behorende klippen Scylla en Charybdis. Die beschrijving begint in v. 73 aldus: „Die twee klippen – daarvan reikt de ene ten hemel...”. Als dan die eerste uitvoerig is beschreven (tot en met v. 100), vervolgt ze in v. 100: „De tweede klip is lager, zoals je zult zien, Odysseus, dicht bij elkaar: je zou met een pijlschot de afstand kunnen overbruggen”. Hier zou men verwachten: „dicht bij *de andere*”. Er is van ouds over de interpretatie van deze tekst getwist. Maar ik voor mij denk, dat Stanford gelijk heeft, als hij de mogelijkheid oppert van „a loosely used formula”. De gedachte dat *die twee klippen samen een groep* vormen, domineert vanaf het begin zozeer, dat de vertelster, al ze aan de tweede toe is, zonder erg 'elkaar' gebruikt, als ze het heeft over de afstand van die tweede tot 'de andere', die ze zojuist heeft beschreven.

Persschouw

Niks is zo vervelend als mensen die zich altijd maar vervelen

Onder bovenstaande titel schreef René Diekstra, Hoogleraar Psychologie in Leiden, in zijn rubriek: DENKWIJZER in het Dagblad: TUBANTIA o.a. het volgende:

Het idee dat uw emotionele of sociale problemen te wijten zouden zijn aan uw uiterlijk, aan een of ander lichamelijk 'gebrek' is vrijwel altijd een waanidee. Iemand die goed, accepterend, met zichzelf omgaat vindt ook vrijwel altijd mensen die goed (en graag) met hem omgaan. Als u belangstelling hebt voor de wereld en voor anderen, heeft de wereld en hebben anderen ook vrijwel altijd belangstelling voor u. Maar als u uzelf 'niet veel aan' vindt, vervelend vindt, dan bent u meestal ook vervelend om mee om te gaan.

Iedereen verveelt zich af en toe, zit met zichzelf omhoog. Daar is niks abnormaals aan. Alleen als u zich voortdurend zit te vervelen, als verveling een soort van lifestyle wordt, dan is het hoog tijd dat u in beweging komt. Er is niks oninteressanter dan een club mensen, of het nou kinderen zijn of volwassenen, die elkaar een beetje staan te vertellen hoezeer ze zich wel vervelen: „Mam, ik verveel me zo'', of „Wat is het hier toch altijd een saaie boel''.

Omdat vakantie voor alle leeftijdsgroepen de periode bij uitstek is om zich te vervelen of zich in verveling bij te scholen, geef ik hierbij een aantal beproefde recepten die bij juist gebruik de hele familie en buurt zullen genezen van het idee dat u aantrekkelijk gezelschap bent:

1. Kraak uzelf af. Vertel uzelf en anderen hoe een waardeloos en min persoon u wel bent, iemand die toch niks goed kan doen.

2. Vertel vrienden, als ze vragen hoe u zich voelt, tot in de kleinste details hoe waardeloos u wel bent.

3. Schep op over dingen, waarvan iedereen wel weet dat u ze niet gedaan hebt.

4. Kijk meer dan twee uur per dag tv. Hoe meer u kijkt, hoe druileriger en verveelder u wordt.

5. Praat steeds over één en hetzelfde onderwerp (sport, seks, de aandelenmarkt, uw kinderen).

6. Probeer altijd als heel overdreven („Oh, wat schattigjes is hier alles toch altijd'') of als heel cynisch en sarcastisch over te komen. Een cynicus is iemand, die wanneer hij dooie bloemen ruikt, gaat kijken waar de lijkist staat.

7. Vertel anderen meedogenloos hoe moe u wel bent.

8. Praat te veel en probeer voortdurend aan het woord te blijven. Te weinig praten is lang niet zo vervelend – tenminste als u naar de ander blijft luisteren.

9. Wees overal absoluut zeker van.

10. Klaag vooral veel.

11. Wees achterdochtig en wantrouwend ten aanzien van de motieven van anderen, wie het ook is. Denk altijd: Waarom wil je dat weten, wat wil je ermee?

12. Ga met anderen altijd oppervlakkig om en word nooit intiem.

13. Wees super-afhankelijk van wat anderen van u (zouden kunnen) denken. Die krijgen dan in ieder geval al gauw in de gaten dat ze niet openhartig met u moeten praten.

14. Benader mensen altijd met de openingszin: „Ik wil u niet lastig vallen, vervelen of te veel van uw tijd vragen...'. Dat is schijn-nederigheid.

15. Weiger nieuwe ervaringen op te doen of dingen te doen die u nog nooit gedaan hebt.

16. Verkondig hoe u zich altijd opoffert en wat voor ondankbare honden anderen wel zijn.

17. Verpest de verhalen van anderen (u hebt ze al eerder gehoord, het zelf ook al bedacht of het zelf ook al eens meegemaakt).

18. Praat voortdurend over andere mensen. Roddel vooral over mensen die uw geprekspartners niet kennen.

19. Toleereer absoluut niet dat u alleen bent.

20. Organiseer na uw vakantie een diavoorstelling van minstens 10 minuten.

Ten slotte: schrijf deze voorschriften met koeieletters op uw tentdoek, caravan- of bungalow-wand of hang ze op de ijskastdeur. Want als u een of meer ervan niet getrouw opvolgt, wordt u nooit een vervelend mens.

Iemand zou kunnen zeggen: Wat moet ik met zo'n verhaal uit een niet-christelijke krant? Maar naar mijn bescheiden mening kan iedereen zijn winst doen met de gemenoteerde punten. In Wet en Evangelie vraagt God van ons, dat wij door ons spreken en handelen het leven van de mensen in onze omgeving zullen veraangenamen. De liefde tot God heeft konsekventies voor onze omgang met onze naasten. Dat krijgt een aparte betekenis in de vakantietijd wanneer mensen binnen een bepaald verband en op een beperkt gebied volledig op elkaar zijn aangewezen gedurende een zekere periode. Welke waarde heeft ons christen-zijn dan in de praktijk? Kan de ander dan aan mij merken, dat ik geheel en al betrokken ben op het Woord van Gods liefde? Het gaat er niet om, dat ik mijzelf als christen beschouw en betitel, maar waarom ik door een ander christen genoemd wordt. (zie zondag 12, vraag en antwoord 32, H.C.).

Enschede

O. Mooiweer

F.P. Vink, Den Helder

Dingen van VADER aan VADER laten... (1)

Op onze Bijbelkring is aan de hand van 1 Tim 1:19 en 20 de Gnostiek besproken. De in die teksten genoemde Hymeneus en Alexander zijn van mening dat DE opstanding, die aan het eind der tijden komt, al plaatsgevonden heeft. Vróómschijnende redeneringen dienen er voor te zorgen dat de christenen deze ideeën zien als door Jezus en de apostelen geijkt om ze zo in de kerk te introduceren. Dieper doordenkend over hun ideeën zie je dat zij met die opstanding bedoelen wat wij WEDERGEBOORTE noemen. Zij trekken in ieder geval er de conclusie uit dat de ziel niet méér kan zondigen en na de dood regelrecht naar zijn oorsprong, het lichte, heldere rijk van de niet door de lichamelijke (lees: seksualiteit) bezoedelde geestelijke vrijheid terugkeert.

Het verband met de tijd van de Vrijmaking is snel gelegd: de rond 1944 gelijkt scholastieke leer van de veronderstelde wedergeboorte is een hedendaags uitvloeisel van de Gnostiek. Enkele aantekeningen bij die Gnostiek kunnen verhelderend zijn.

De Gnostiek wil de grens tussen Schepper en schepsel doorbreken. Bij de Grieken werden daartoe o.m. de 'Eleusische mysteriën' gevierd: bijeenkomsten waar mannen en vrouwen zich gedurende 7 dagen d.m.v. dans en wijn in een roes brachten om verlost te worden van die eeuwige, innerlijke tweestrijd. In het oude India komt deze mystiek ook voor. Wij kennen die tweestrijd ook, al noemen wij dat de strijd tussen Geest en vlees, tussen genade en zonde of tussen oude en nieuwe mens.

Het christendom overwint de harten en geesten tijdens de kerstening van Europa door het voordeel van het nieuwe, interessante, effectieve, veel bescherming belovende en dat trekt. Veel uitgesproken Gnostieke leringen raken op de achtergrond en blijven voortleven bij individualistische geleerden, bedacht op eigen vrijheid en voordeel. In de officiële kerkleer komt die Gnostiek als scholastiek terug. Het beredeneren van geloofswaarheden i.p.v. leven uit het geloof ... zoals we in 1944 gemerkt hebben.

In 1215 kondigt paus Innocentius III ¹⁾ het dogma af dat alléén, maar dan ook HÍJ alleen, als hoofd van de kerk door de Heilige Geest geïnspireerd wordt. Het daardoor geschapen geestelijke vacuüm in Europa wordt gevuld op een manier waar wij nu nog last van hebben. De KERK-

greep tégen het Evangelie in heeft zo zijn gevolgen.

Het geestelijke vacuüm gevuld...

Wat niet in de geschiedenisboeken vermeld staat, is dat er in 't Middel-eeuwse Europa na dat jaartal 1215 nog andere dingen staan te gebeuren.

De mens kan zijn door God gewe(r)kte geestelijke creativiteit niet meer kwijt: geest-kracht gericht op het vormgeven volgens de Schriften van geestelijke, op heiliging gerichte levensverbanden.

Elke goede, door God ingegeven, daad op kerkelijk gebied wordt nu door de kerkelijke overheid als opstand, ordeverstoring e.d. benoemd. Wat klinken deze termen ons toch bekend in de oren?!

De door de katholieke, rechtzinnige kerk terecht onderdrukte voor- en antichristelijke geestelijke krachten krijgen nu de kans de kop op te steken en hun oude plaats te herkennen die ze verloren hebben aan dat BETERE christendom.

Een van die krachten is de gerichtheid op 't mystieke. De term 'mystiek' betekent de ogen sluiten voor... de ónmogelijkheid van overschrijding van de voor de mens onoverkoombare GRENS tussen Schepper en schepsel. Een mystieke leer m.b.v. getallen is bijv. de Joodse 'Kabbala', die een grote plaats toekent aan de vorming van een harmonieuze wereld als voorwaarde voor de komst van de Messias. Zij wil van de wereld een '(PARADIJS)TUIN' voor de Messias maken voor wanneer Hij komt.

We begrijpen nu ook waar al die toenmalige en hedendaagse mystiek uit voortkomt! Niet alleen uit de wens de verborgen dingen van de HERE onrechtmatig en ontzettend over de grens tussen Schepper en schepsel de menselijke kant uit te trekken. Dat zou te eenvoudig zijn!

Denk eens aan 't grote schuldgevoel dat ontstaat, doordat de gehoorzaamheid op 't juiste moment niet opgebracht wordt.

Bij de Kabbala is dat 't proces van de Messias in Jeruzalem geweest. Het ten onder houden van de waarheid alleen geeft al een schuld(gevoel). 'Schuld' t.o.v. de HERE die elk uur groter wordt, zegt de nieuwe Heidelberg. Onderschat u niet dat een schuldgevoel, vaak bestaand uit een mengeling van machteloosheid en zedelijke motieven, de mens een bijzonder grote drijf-KRACHT kan

geven. Wat zullen de Joden een enorm schuldgevoel hebben moeten onderdrukken door 't Zijn Zoon als DE WAARHEID ten onder houden?! Eeuwen blijf je erop DOOR-lopen, zonder dat 't geboet wordt, als je in de verkeerde richt-ing (het woord 'recht' zit erin) zoekt.

Zeker, ook in 't Christendom heeft 't mystieke zijn terechte plaats. Wat dunkt u van de geneigtheid van de op God gerichte mens om zijn belangen ondergeschikt te maken aan Zijn belangen. Pure, Gode welgevallige mystiek, ook wel bekend onder de naam 'verbondsgehoorzaamheid' of 'doorgaande reformatie' valt onder de eis van Philip 2 : 12/13 en Deut 29:29. Als er EEN hervormende, weeroprichtende kracht in de vormde en vervormende schepping is dan is 't wel 't eerst willen zoeken van 't Koninkrijk der Hemelen en zijn gerechtigheid' (Matt 6:33)!

De grens tussen Maker en maaksel kan en mag niet overschreden worden. U begrijpt wel dat deze mystiek niet meer 't mysticisme is waar u in preek en op catechisatie voor gewaarschuwd bent, o.m. aan de hand van 't verhaalde in Handelingen 8 vers 19. „Geef mij ook deze macht, opdat, als ik iemand de handen opleg, hij de heilige Geest ontvangt". Artikel 35 van de NGB is over Simon de Tovenaar duidelijk: hij heeft wel 't Sacrament van 't Avondmaal, niet Christus Zelf ontvangen. Christus is niet door deze Simon onder controle te brengen, evenmin in 1215 de mede van Hem uitgaande Geest door Innocentius III. De niet-christelijke vroomschijnende mystiek wenst deze grens wel te overschrijden en zich de macht van Vader toe te eigenen! Ook deze diskwalificatie is al oud: Genesis 3.

...met alchemie: jaloersheid op Christus' macht...

Alchemie heeft zijn wortels in de voorchristelijke tijden vóór 1800 v. Christus en floreerde vrolijk in de Middellandse-Zeelanden. Het is een van de manieren om via mystieke wijzen van handelen greep te krijgen op dingen die aan de HERE zijn voorbehouden in strijd met Deut 29 vers 29: zoals u weet HET kernpunt van de Vrijmaking van 1944. Na 1215 treedt nu de uitoefening ervan in het volle daglicht om haar plaats in de gedachtenwereld van de mensen in het Westen te heroveren. Alchemie houdt in: chemie of scheikunde van het 'AL' of het geheel. U

mag hier denken aan de zo gevoelde eenheid van mens en natuur. Dat houdt in dat psychologie en scheikunde nog als een geheel gezien worden. Denk aan de naam 'alvleesklier': de klier die voor 't geheel zorgt. Het is een orgaan in de buik die voor de vertering van bijna alle voedingsstoffen zorgt. Hij maakt ook nog enkele belangrijke hormonen met hulp van vitaminen uit het voedsel. Zoals bijv 'B 12' die in heel kleine concentraties nodig is voor ... de concentratie.

Van de alchemisten is meer de caricatuur bekend dan hun eigenlijke bedoelingen. Men dient hen op begrijpend-kritische wijze te lezen. Dat is een manier van omgaan met een tegenstander die ervan uitgaat dat niet alles van wat hij doet bij voorbaat nonsens is. Bedenk dat hij op een zinvolle wijze bezig wil zijn. Bovendien kan men van hem leren, al was 't maar hoe het NIET moet. Die caricatuur bestaat dan uit 't belachelijk maken van de scheikundige proeven van de alchemisten: Wie probeert er nu in zijn eentje 's nachts om 12 uur bij het licht van de volle maan goud van lood te maken met behulp van zwavel, fosfor, vogelveren en een ZELDZAME halfedelsteen, genaamd lapis lazuli?! Niemand toch!? Lood is een enkelvoudig scheikundig element, dat niet veranderd kan worden, zeggen wij. Nu zegt zo'n uitspraak meer over de effectiviteit van onze chemische beschaving dan van de alchemisten uit de Middeleeuwen. Uiteraard kennen zij 't goud ook. Zij noemen 't niet voor niets 'aurum vulgus' ('vulgair of gewoon goud'). Dat goud willen ze dan ook niet maken!

... tot gedragsverandering bij mensen

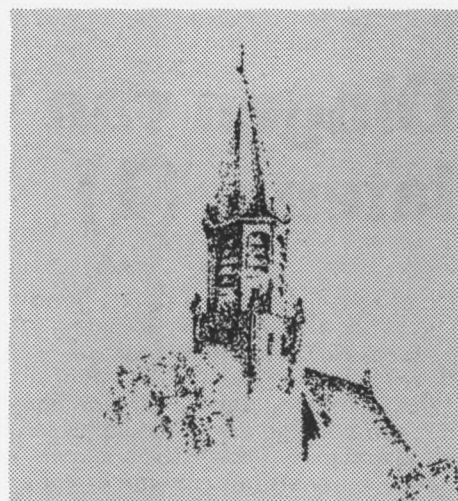
Nee, 't goud dat zij willen maken, heeft de MACHT om mensen te veranderen in pure, zuivere wezens, onbezoedeld door fouten, tekortkomingen en invloeden van anderen, volmaakt en onaantastbaar. Wezens die ze zijn voordat de ziel verlo(n)kt wordt in de lichamelijke in te dalen, doordat de naar beneden halende begeerte haar een illusie voorspiegelt. Vanaf rond 't jaar 1000 vermenigvuldigen zich hun pogingen om dat filosofische goud te ontdekken! Voorvoelen zij de naderende scheuring tussen Oosterse en Westerse kerken in 1054?! De bedoeling is om met DAT goud de mensen naar hun oorspronkelijke, lichte bestemming in een lichamelijke-loze wereld terug te voeren, waarvan ze zich hebben vervreemd. U herkent de leer van de Gnostieken en de herkomst uit de Griekse filosofie met de waardering van de ziel boven 't lichaam, witte boven blauwe boorden, hoofdarbeid boven lichamelijke arbeid, man boven vrouw, volwassene boven kind, oud boven jong, blanken boven zwarten, des-

kundigheid van de gestudeerde boven de deskundigheid van de niet-gestudeerde in zaken 't eeuwig heil betreffend?!

Nu nog 't snufje onsterfelijkheid erbij en 't geheel is compleet. De brieven van Paulus staan vol van de bestrijding van deze (onsterfelijkheids)-ideeën (o.m. 1 Tim 6 : 11-21)! Die verandering van bezoedelde, lichamelijke mensen in zuivere, geestelijke wezens dient na gebruik van dit goud 'automatisch' i.p.v. 'Pneumatisch' (= door de Geest) te gebeuren. Iemand die dit goud in zijn bezit heeft, kan naar eigen believen zichzelf en anderen veranderen. 'Auto-matisch' is zoals een automaat werkt, als een slaaf, met volle 100% zekerheid. 'Pneu-matisch' is zoals de geest van de mens behoort te werken in navolging van de Heilige Geest, d.w.z. spontaan, onvoorspelbaar, onbeheersbaar, niet te plannen en te controleren door anderen. Vooral 't laatste is een kruis voor hen die anderen wensen te beheersen. De werking van de Geest is in 't geheel niet te controleren, zoals Jezus ons geleerd heeft in zijn gesprek met Nicodemus. Wie dit niet begrijpt, begrijpt niets van 't nieuwe Koninkrijk, jawel. Wie dit niet KAN of WIL aanvaarden, begrijpt helemaal niets van 't Koninkrijk der Hemelen, zoals Jezus aan Nicodemus verwijt! Zichzelf veranderen is 't ideaal van de alchemistische geleerden, anderen veranderen dat van de machthebbers. U begrijpt de consequenties al?!

Een volgende keer graag verder...

1) als zelfstandig naamwoord heeft 't de betekenis van onschuldig, onschadelijk, rechtschapen, onbaatzuchtig. In navolging van de heilig verklaarde paus Innocentius I neemt Innocentius III deze naam aan bij de aanvaarding van zijn pausschap. We kunnen deze naam vertalen in Onschuldige III, Rechtschapene III of Onbaatzuchtige III om de merkwaardige rol aan te geven die mensen spelen in de geschiedenis

Kerknieuws

Ned. Geref. Kerk van Marknesse

Het scribaat berust thans bij: F.W. Boersma, Jac. Bruintjesstraat 5, 8317 AS Kraggenburg. Tel.: 05275-2789.

Ned. Geref. Kerk van Bunschoten-Spakenburg.

Ds. Tj. Baron heeft het door de kerkeraad op hem uitgebrachte beroep voor de functie van zendingspredikant, aanvaard.

Ned. Geref. Kerk van 's-Gravenhage.

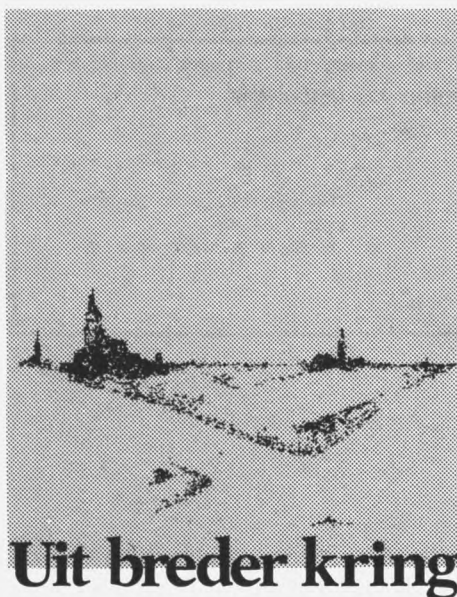
Ds. J.H. Veeffkind, predikant te Krommenie, heeft het door de kerkeraad op hem uitgebrachte beroep niet aangenomen.

Ned. Geref. Kerk van Zeist.

Drs. H. de Jong, predikant te Amsterdam, heeft het door de kerkeraad op hem uitgebrachte beroep, aanvaard.

Ned. Geref. Kerk van Groningen (Tehuisgemeente).

Het scribaat berust thans bij: J.W. Keizer, Smidshorn 3, 9781 KX Bedum. Tel.: 05900 - 14594. De post gelieve u te zenden aan: N.G.K., Postbus 2218, 9704 CG Groningen. Dit is tevens het adres van de diaconie geworden!

Uit breder kring

Bijzondere Leerstoelen Reformatorische Wijsbegeerte

De Stichting voor Reformatorische Wijsbegeerte stelt zich ten doel mogelijkheden te scheppen voor een uitwisseling van gedachten over de relatie tussen wetenschap en geloof. Meer dan ooit is het gedachtengoed van de reformatorische wijsbegeerte belangrijk voor het verkrijgen van inzicht in de vragen waarvoor onze samenleving ons stelt. Daarbij gaat het zowel om een structurele analyse van de werkelijkheid als om een kritische analyse van de cultuur. De vestiging en instandhouding van bijzondere leerstoelen aan Nederlandse universiteiten draagt hiertoe bij.

Programma voor de eerste helft van het academisch jaar 1989-1990

Technische universiteit Delft

Prof.dr.ir. E. Schuurman zal kolleges verzorgen over *Kultuurfilosofie*. In dit kollege wordt allereerst ingegaan op de problemen van de wetenschappelijk-technische cultuur. Verschillende wijsgerige visies daarop, zoals die van het positivisme, het marxisme, het existentialisme, het neo-marxisme, het systeemdenken, het groene denken enz. passeren vervolgens de revue. In de bespreking van problemen en wijsgerige visies zal een konfrontatie plaats vinden met de reformatorisch-wijsgerige visie. Het ligt voor de hand dat in het bijzonder aandacht gegeven zal worden aan de problemen die in het cindilair proces aan de orde worden gesteld. De kolleges hebben wekelijks plaats op vrijdag 10.45-12.30 uur vanaf 15 september op Kanaalweg 2b, Delft. Nadere informatie is verkrijgbaar bij prof.dr.ir. E. Schuurman (tel. 03462-62479).

Technische universiteit Eindhoven

Prof.dr.ir. E. Schuurman zal kolleges verzorgen over *Kultuurfilosofie*.

Hetzelfde kollege als in Delft. De kolleges hebben wekelijks plaats op donderdag 10.45-12.30 uur vanaf 14 september in Het Auditorium, Den Dolech 2, Eindhoven. Nadere informatie is verkrijgbaar bij prof.dr.ir. E. Schuurman (tel. 03462-62479).

Rijksuniversiteit Groningen

Prof.dr. H.G. Geertsema zal kolleges verzorgen over *Hoofdthema's uit de Reformatorische Wijsbegeerte*. In dit kollege worden enkele hoofdthema's uit de reformatorische wijsbegeerte besproken in vergelijking met opvattingen in de gangbare filosofie. Aan de orde zullen komen:

* De waardering van het wetenschappelijk denken; * De opvatting van de werkelijkheid en de fundamentele structuren daarvan; * Het verstaan van geschiedenis. De kolleges hebben wekelijks plaats op maandag 16.15-18.00 uur vanaf 18 september in het Akademiegebouw, zaal 901, Broerstraat 9, Groningen. Nadere informatie is verkrijgbaar bij prof.dr. H.G. Geertsema (tel. 03449-1659).

Rijksuniversiteit Leiden

Prof.dr. S. Griffioen zal kolleges verzorgen over *Inleiding tot de reformatorische wijsbegeerte*. Als tekstboek zal worden gebruikt: L. Kalsbeek, 'De wijsbegeerte der wetensidee, proeve van een christelijke filosofie', Amsterdam: Buijten & Schipperheijn, 1977, 1983, enz. Overigens zullen de kolleges zich niet beperken tot een weergave van dit boek. Gaandeweg in de cursus zal er een grotere plaats worden ingeruimd voor kritische bezinning op de blijvende betekenis van de reformatorische wijsbegeerte. De kolleges hebben wekelijks plaats op woensdag 16.00-18.00 vanaf 13 september in het Centraal Faculteitengebouw, zaal 002, Leiden. Nadere informatie is verkrijgbaar bij prof.dr. S. Griffioen (tel. 02943-1201).

Erasmusuniversiteit Rotterdam

Prof.dr. B. Kee zal kolleges verzorgen over *Hoe kan de wetenschap menselijk zijn?* Lange tijd is het denken over wetenschap gericht geweest op de vraag: Hoe kunnen wij kennis verkrijgen? Welke methode is daarvoor nodig? Dit nadenken over de wetenschappelijke kennis heeft een 'mens-loze' methode opgeleverd. Het zijn wel mensen, die probleemstellingen opwerpen. Ook moeten de resultaten van wetenschap wel dienstbaar zijn aan mensen. Maar tussen probleemstelling en resultaat wordt als het ware de nachttrein genomen. De laatste tijd is deze benadering in discussie gekomen. De kolleges vinden wekelijks plaats op dinsdag 15.40-16.20 vanaf 5 september op complex Woudenstein, Burgemeester Oudlaan 50, Rotterdam. Nadere informatie is te verkrijgen bij prof.dr. B. Kee (EUR kamer

PT-32, tel. 010-4081168 of 02979-85030).

Rijksuniversiteit Utrecht

Prof.dr. H.G. Geertsema zal kolleges verzorgen over *Hoofdthema's uit de Reformatorische Wijsbegeerte*. Hetzelfde kollege als in Groningen. De kolleges vinden wekelijks plaats op dinsdag 16.15-18.00 uur vanaf 19 september in Transitorium II, zaal 201 (niet zeker), Utrecht. Nadere informatie is verkrijgbaar bij prof.dr. H.G. Geertsema (tel. 03449-1659).

Landbouwwuniversiteit Wageningen

Prof.dr.ir. E. Schuurman zal kolleges verzorgen over *Kultuurfilosofie*. Hetzelfde kollege als in Delft. De kolleges hebben wekelijks plaats op maandag 15.30-17.15 uur vanaf 11 september in De Leeuwenborch, Hollandseweg 1, Wageningen. Nadere informatie is verkrijgbaar bij prof.dr.ir. E. Schuurman (tel. 03462-62479).

Bewegingskongres over 'Joods denken en christelijk geloof'

De Stichting voor Reformatorische Wijsbegeerte stelt zich ten doel mogelijkheden te scheppen voor een uitwisseling van gedachten over de relatie tussen wetenschap en geloof. Meer dan ooit is het gedachtengoed van de reformatorische wijsbegeerte belangrijk voor het verkrijgen van inzicht in de vragen waarvoor onze samenleving ons stelt. Daarbij gaat het zowel om een structurele analyse van de werkelijkheid als om een kritische analyse van de cultuur.

De jaarlijks terugkerende Bewegingskongressen dragen hiertoe bij, doordat een breed, uiteenlopend publiek hier geïnformeerd wordt en met de sprekers in discussie kan treden.

Waarover

In christelijke kring is de aandacht voor het zogenaamde joodse denken de laatste decennia sterk toegenomen. Deze belangstelling heeft ongetwijfeld te maken met een vernieuwde bezinning op de bronnen van het christelijk geloof. De christelijke kerk heeft haar wortels in de synagoge. De geschriften waaruit de kerk leeft zijn voor een belangrijk deel (n.l. wat betreft het Oude Testament van de Bijbel) dezelfde als die van de joden. Toch is het jodendom door de geschiedenis heen een heel andere weg gegaan dan het christendom. Dat alles heeft bij vele christenen de belangstelling voor het joodse denken levendig gemaakt.

Denkers als Martin Buber, Franz Rosenzweig, Abraham Joshua Heschel en Emmanuel Levinas hebben een niet onbelangrijke bijdrage geleverd aan het hedendaagse wijsgerige denken. Zowel bij theologen als bij filosofen. Op het Bewegingskongres worden enige aspecten van dit

joodse denken aan de orde gesteld. De bedoeling is dit denken te introduceren en er tevens een zekere evaluatie van te geven. Ook het augustusnummer van 'Beweging' zal aan dit onderwerp gewijd zijn.

Wie:

ds. H. de Jong, Nederlands Gereformeerd predikant te Amsterdam
Prof.dr. J. van der Hoeven, hoogleraar moderne wijsbegeerte, VU
Drs. R. Munk, theoloog, verricht onderzoek op het terrein van de hedendaagse Joodse filosofie
Prof.dr. E.H. van Olst, hoogleraar wijsgerige antropologie en wijsbegeerte van de psychologie, VU

Tijd:

Zaterdag 7 oktober 1989, van 9.30 tot 16.00 uur

Plaats:

Schouwburg Gooiland, Emmastraat 2, Hilversum

Kosten:

f 30,- inclusief themanummer van 'Beweging' en lunch (Jongeren tot 25 jr. f 20,-).

Heden nam de HEERE van ons weg onze zorgzame vader en opa

GERRIT VAN DER GRAAF

geboren 17 september 1886

13 juli 1989

Rien en Nel van der Graaf-
van der Leer
kinderen en kleinkinderen.

Valeriusrondeel 523
2902 CP Capelle a.d. IJssel

Zending op Soemba

nederlands gereformeerde kerken

Giro 1687238 t.n.v.
penningm. Zending op Soemba te Hazerswoude

Verantwoording ontvangsten

1/1 t/m 15/6 1989

Van de Kerken werd tot nu toe ontvangen een bedrag van	f 22.491,32
waarvan echter nog uit '88	- 2.933,57

Van Particulieren	f 19.557,75
	- 6.441,50

Totaal ontvangen	f 25.999,25
Volgens de begroting t/m 15/6 benodigd	- 39.000,00

Tekort plm.	f 13.000,00
-------------	-------------

En dat terwijl de magere vakantieperiode nog moet komen!

J.H. Bosman

Uitnodiging

Het Bestuur van NEDERLANDS
GEREFORMEERD SEMINARIE nodigt u uit om
aanwezig te zijn op de

Samenkomst

die ter gelegenheid van de aanvang van het veertiende studiejaar gehouden zal worden op D.V. vrijdagavond 15 september a.s. in het kerkgebouw van de Ned. Ger. Kerk te **IJsselmuiden**, Burg. van Engelenweg 175. Aanvang **19.30 uur**.

Deze bijeenkomst zal geopend worden door de voorzitter van het Ned. Geref. Seminarie, ds. L.W.G. Blokhuis. Vervolgens zal ds. A.J. Moggré een toespraak houden over het onderwerp

De geloofskracht in de negentiende eeuw

Tot slot zal ds. A. Beeftink voorgaan in dankgebed en voorbede voor het Seminarie en allen die daarbij betrokken zijn.

Uw aanwezigheid wordt zeer op prijs gesteld.